

nordisk ARKIVNYT

3 • 2011

Innsamling av minnemateriale
etter terrorangrepene

107

Kassasjon i elektroniske
sags- og dokument-
håndteringssystemer
(ESDH-systemer)

126

Nordiska
Arkivdagar 2012

146

Nordisk
El-arkivseminar
i Island

121

Gåtfull Visbyinskrift
får sin lösning

118

HOVEDREDAKTØR

Leon Jespersen
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45)33 95 41 01
Fax: 33 15 32 39
e-post: lj@ra.sa.dk

LOKALREDAKTØRER

Danmark

Se hovedredaktør

Finland

Pertti Hakala
Riksarkivet
Box 258, FIN-00171 Helsingfors
Tel.: (+358) 22 85 21
e-post: pertti.hakala@narc.fi

Island

Eiríkur G. Guðmundsson
Nationalarkivet, Reykjavík
Laugavegur 162, IS-105 Reykjavík
Tel.: +354 590 33 00
e-post: eirikur@skjalasafn.is

Norge

Maria Press
Statsarkivet i Trondheim
Maskinistgata 1
N-7042 Trondheim
Tel.: (+47)73 88 45 00
e-post: maria.press@arkivverket.no

Sverige

Maria Nordström Jarnryd
Riksarkivet
Box 12541
S-10229 Stockholm
Tel.: (+46)10 47 67 235
e-post: maria.nordstrom@riksarkivet.ra.se

NA udkommer fire gange om året.
ISSN 0546 2851

Layout & tryk: Nofoprint as

Retur

Rigsarkivet

Nordisk Arkivnyt
udgives af Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45)33 95 41 01
E-post: lj@ra.sa.dk
www.arkivnyt.nu

Hovedredaktøren

Kære læser,

Sommeren 2011 er forbi, og den vil blive husket for forskelligt i de enkelte nordiske lande. Uden sammenligning overskygger de tragiske begivenheder i Norge den 22. juli alt andet, og de har samtidig gjort et dybt indtryk i hele Norden. De er også omtalt i dette nummer af NA. Den norske riksarkivar har taget initiativ til at indsamle hilsener, breve og genstande, der blev lagt til minde om de dræbte, og på den måde bevarer man mindematerialet.

I andre nordiske lande kan det også være vejrfænomener, man husker sommeren for. I Island truede askeskyer fra et nyt vulkanudbrud i Grímsvötn med at lamme flytrafikken og det nordiske el-arkivseminar, der skulle holdes i Island. Seminaret, der længe hang i en tynd tråd, omtales i dette nummer. Derimod må vi vente til næste nummer med de voldsomme skybrud/skyfall, der ramte Danmark, og hvor vandmasserne ødelagde mange arkivalier hos myndighederne.

Også dette nummer vidner om et tæt, nordisk samarbejde. Udover det omtalte seminar i Island, så mødtes nordiske historikere i Tromsø. Det overses desuden, at også arkivarer deltager i historiemøderne, selv om nordiske historie- og arkivarmøder har haft en lang og tæt historie. Denne historie får vi præsenteret i en artikel. Som en del af det nordiske samarbejde besøgte norske arkivarer Danmark, og gæsterne fremlægger deres indtryk og den komparation, som gensidige besøg giver anledning til.

Principper for bevaring og kassation optager til stadighed arkivvæsenerne. Dette nummer rummer en model for kassation i elektroniske sags- og dokumenthåndteringssystemer – et vigtigt spørgsmål, som mange nordiske arkivarer allerede eller snart står overfor.

Formidling er et andet vigtigt aspekt i arkivarbejdet, og bladet rummer eksempler på forskellige formidlingsformer. I Sverige omtales indholdet i EB-nytt. I Danmark har Frederiksberg Stadsarkiv gjort erfaringer med film på nettet, som arkivet delagtiggør interesserede i. I en notits fortælles om det danske arkivvæsens formidlingstiltag "Nyt i arkivet", og fra Finland berettes om flere udstillinger.

Sikring af dokumentation er en kerneopgave. Den norske indsamling af materiale til minde om terrorangrebet er én form, det danske arbejde med indsamling af e-systemer fra private arkivskabere er en anden – begge dele omtalt i dette nummer. Brugerservice er endnu en vigtig søjle i arkivarbejdet. I Finland er afprøvet et elektronisk bestillingssystem, og under rubrikken "Synspunkter", som redaktionen for nylig indførte for at bringe diskuterende og holdningsbaserede indlæg, fremlægger professor Nils Erik Villstrand, Åbo Akademi, sine personlige erfaringer som arkivbruger. Elektroniske søgesystemer har lettet søgeprocessen og reduceret den indforståethed, som ældre, papirbaserede søgeindgange repræsenterede. Men N.E. Villstrand peger på et noget overset forhold, "den kyndige arkivar", der kan hjælpe forskeren forbi databasens sterile præsentation af hits. Man kunne tilføje, at også denne hurdle kan minimeres, gennem et emnebaseret søgesystem. Et nyttigt system kræver imidlertid både nytænkning samt tværfaglig og tværnational videndeling, for delvist at erstatte "den kyndige arkivar".

Der sker meget inden for de nordiske arkivvæsener. I spredt fægtning kan blot nævnes dannelsen af den norske forening "Arkivarer uten grenser", og at LA i Visby har dannet rammen om et seminar, der nu har tydet en gåde fuld tekst, der har optaget forskere i årtier. I 2014 markeres 200-året for adskillelsen af Norge og Danmark. Ringen er sluttet. Markeringen af jubilæet viser værdien af at indsamle dokumentationsmateriale, sådan som det lige nu sker i Norge.

Leon Jespersen

■ Foto: Foto: Odd Amundsen.

Innsamling av minnemateriale etter terrorangrepene

Ellen Scheen

Norge ble rammet av en nasjonal tragedie 22. juli 2011. I dagene etterpå dannet det seg et blomsterhav utenfor Domkirken i Oslo, sammen med skriftlige hilsener, barnetegninger, flagg og bamser. Noen dager etter terrorangrepene tok Riksarkivaren initiativ til at alle disse skriftlige hilsenene, minneordene og kondolansene som folk la ut ved kirker, minnesmerker og andre offentlige steder blir bevart.

Hvordan samfunnet bearbeider og bruker minner, sier mye om samfunnet. Det er nødvendig og viktig

å sikre at de spontane uttrykkene som her er nedtegnet, blir samlet inn og bevart for ettertiden. Det markerer også verdighet overfor de drepte, savnede og pårørende, at de sørgendes uttrykk blir ivaretatt for ettertiden. Det er viktig også som dokumentasjon for ulike forskere som vil studere våre reaksjoner på tragedien. Riksarkivet har hatt kontakt med forskere som allerede har vist interesse for materialet, sa Riksarkivar Ivar Fønnes i en pressemelding som ble sendt ut få dager etter tragedien.

På kort varsel mobiliserte Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo 16 an-

satte som stilte opp natt til onsdag 3. august for å begynne innsamlingen. I samarbeid med Oslo kommune ble esker fylt av skriftlige hilsener og tegninger, bamser og flagg. 40 esker kom til Riksarkivet den morgenen. Senere samme uken ble det samlet inn materiale fra Utvika og områdene rundt, og det er her også vært jevnlig innsamlinger fra Domkirkeplassen. Riksarkivet har i tillegg fått inn noe materiale fra omkringliggende kommuner.

Minnematerialet oppbevares nå i et eget magasin i Riksarkivet. Foreløpig ligger det sortert på funnsted og dato, og en del materiale som har

vært vått og skadet ligger i spesielle tørkehylle. Det er hyllemeter på hyllemeter med skriftlige hilsener som brev, kort, løsrevne ark og tegninger, men også bamser, flagg, bilder, skateboards med tekst, bannere, skjerf, engler osv.

Etter hvert vil materialet bli sortert og lagt i bokser, og det vil da trolig dreie seg om cirka 25-40 hyllemeter med papirmateriale. I tillegg kommer annet materiale som bamser, flagg og gjenstander som vil kreve spesiell emballering. Minnematerialet vil bli skannet og avfotografert slik at det kan brukes for ettertiden både av forskere og andre som ønsker å se det. Også statsarkivene har samlet inn minnemateriale som var lagt ut ved kirker i distriktene.

Skribenten er kommunikasjonsrådgiver i Riksarkivet.

■ Foto: Vidar Øverland.

Norsk helsearkiv

en ny, offentlig arkivinstitusjon

Herbjørn Andresen

Norsk helsearkiv skal bli en ny depotordning for spesialisthelsetjenestens arkiver. I praksis betyr det i hovedsak de offentlige og private sykehusenes arkiver. Arbeidet med å etablere Norsk helsearkiv er i gang, i form av et prosjekt som holder til i Riksarkivets lokaler i Oslo. Helse- og omsorgsdepartementet er prosjektets oppdragsgiver. Samtidig gir den organisatoriske plasseringen av Norsk helsearkiv i det statlige arkivverket en nær tilknytning til Kulturdepartementet. Etableringen av en ny offentlig ar-

kivinstitusjon er et bredt sammensatt arbeid. Det omfatter bygging av lokaler og etablering av et godt fagmiljø på Tynset, mottak og innplassering av både papirarkiver og

elektroniske pasientjournaler, regler for bevaring og kassasjon, regler og rutiner for tilgang til materialet, med mer. Ikke minst handler både prosjektet og den fremtidige driften

Den direkte foranledningen til etableringen av Norsk helsearkiv var at staten tok over ansvaret for sykehusene fra 1. januar 2002. Selv om arkivloven også gjelder for fylkeskommunen, som var den største sykehuseieren før 2002, førte sykehusreformen til fornyet oppmerksomhet om sykehusenes arkiver. Et offentlig utvalg ble nedsatt 3. desember 2004, for å vurdere fremtidig

depotordning for spesialisthelsetjenesten. Utvalget overleverte sin utredning NOU 2006:5 "Norsk helsearkiv – siste stopp for pasientjournalene" 3. april 2006. I juni 2009 besluttet Regjeringen å etablere Norsk helsearkiv i Tynset kommune. Ivar Fønnes skrev om bakgrunnen for denne beslutningen i Nordisk Arkivnyt nr. 4/2009, s.179-181.

■ Norske helsearkiv har ni ansatte. De fleste begynte i perioden april-juni 2011. Bakerste rad, fra venstre: Jens Georg Gleditsch, seniorrådgiver IT-prosjekt, Tom Kolvig, direktør, Jon Are Vøien, prosjektleder for arkivgruppa. Midterste rad: Øyvind Andreas Gausemel, seniorrådgiver arkivprosjekt, Herbjørn Andresen, prosjekt revisor, Kåre Magne Stennes, seniorrådgiver IT-prosjekt. Foran: Tore Øverhaug, prosjektkoordinator, Kari Ansnes, seniorrådgiver arkivprosjekt, Bernt Olle Dahl, prosjektleder for IT-gruppa.

Foto: Tor Weidling.

av Norsk helsearkiv om å få til god samhandling med arkivskaperne, og å samle inn og forvalte kunnskap om dette spesielle materialet.

Arkivmaterialet som Norsk helsearkiv skal motta er både stort i omfang og variert i innhold. Utgangspunktet, fra kartleggingen i NOU 2006:5, er om lag 200 000 hyllemeter og relativt stor årlig tilvekst. Pasientjournaler er også et materiale av en noe annen karakter enn konvensjonell saksbehandling i forvaltningen. De oppstår som en følge av helseperso-

nells dokumentasjonsplikt, og hver journals omfang og innretning kan variere en hel del med hva slags type sykdom og behandling det dreier seg om. I tillegg finner man, særlig i de senere år, en omfattende bruk av korte koder for å beskrive sykdom, tilstand og behandlingsprosedyre. For å forstå en journal, må vi også samle og bevare kunnskap om hvilke kodeverk som ble brukt på den tid journalinnførselen ble skrevet. Samtidig gir bruken av strukturerte koder rikere mulighe-

ter for elektroniske søkefunksjoner. Så langt i prosjektet makter vi imidlertid ikke å by på mer enn små smakebiter av de utfordringene dette arkivmaterialet gir oss. Det ligger i sakens natur at det meste av arbeidet ligger foran oss.

Skribenten er seniorrådgiver, Norsk helsearkiv.

Champagne, spetakkel og mye mer på det 5. norske arkivmøtet i Tromsø

Maria Press

2.-5. mai 2011 ble det norske Arkivmøtet arrangert for femte gang. Arkivfolk fra hele Norge møttes i Tromsø for å informere og inspirere hverandre, diskutere og sosialisere.

Tromsø viste seg fra sin aller beste side disse dagene med sol og gnistrende hvite fjelltopper. 350 kolleger fra hele arkivsektoren - privat, kommunal, statlig sektor og representanter for de arkivpolitiske organisasjonene stimlet sammen. Arkivarene fylte fort opp både konferansehotellet og midtbyen der det til tider ble så folksomt at Tromsø virkelig levde opp til sitt kallenavn "Nordens Paris".

Konferansen ble arrangert av LLP, Norsk arkivråd, Riksarkivaren og Norsk kulturråd. Tematisk favnet konferansen denne gangen bredt. En rekke aktuelle emner ble tatt opp uten overordnet hovedtema. Parallellsesjonene hadde overskriftene: Depotinstitusjonenes (u)synlighet, Datafangst, Farvel til papiret, Synliggjøring av arkivtjenesten, Sosiale medier samt Kart.

Synlighet

Arkivenes synlighet var en tematikk som kom til å gjennomsyre store deler av konferansen helt fra start til slutt. Temaet ble tatt opp i innledningen av den nye sjefen for Norsk kulturråd, Anne Åsheim, som sa

at vi arkivarer burde vise oss mer fram og at hun gledet seg til at det nå skal skrives en arkivutredning som bidrar til at arkivene endelig får samme oppmerksomhet som bibliotek og museer lenge har hatt.

En annen innleder var Ann Lee Potter, leder for "Outreach and Visibility" ved National Archives i Washington, og hun fortalte om tiltak de har gjort i nasjonalarkivet for å bli mer synlige. Man kunne ikke annet enn bli misunnelig når man fikk høre om at 1 million besøkere kommer innom arkivet hvert år, at de har et Learning Center for skolen sponset av Boeing og har fått en informasjonsfilm om arkiv og demokrati laget helt gratis av Discovery Channel mot at arkivet lovet å vise den hver dag for besøkene. Det inspirerende foredraget viste at "the sky is the limit" og at National Archives er gode på å inngå partnerskap med aktører ute i samfunnet, noe som forklarer deler av deres suksess. Reklamemannen Ingebrigt Steen Jensen, alltid like underholdende, fortalte oss også i innledningen om hva som skal til for å utvikle den egne organisasjonen til å bli en merkevare – hvordan man blir best i sitt felt. Her ble det mye snakk om at man må ha visjoner, hårete mål og et godt verdigrunnlag men også om historiefortelling. "Den som kan fortelle en god historie kan forandre verden", mente Jensen og tilla også at det er viktig å skaffe seg

forankring i lokalsamfunnet for å lykkes med sin virksomhet.

Senere ble depotinstitusjonenes (u)synlighet diskutert i en parallellsesjon, der vi fikk høre om arkivformidlers, journalisters og politikeres synspunkter på hva vi skulle kunne gjøre for å vises mer og innta en mer aktiv rolle i samfunnet. Samarbeid med aktører i og utenfor arkivene og brukermedvirkning var noen av metodene som ble foreslått fra arkivformidlerne Maria Press og Marit Hosar. Journalist Ståle Hansen ga tips til hvordan man kan nå fram til late journalister, og politiker Ola T. Lånke etterlyste arkivlobbyister, som bibliotekene og museene har. Enda en parallellsesjon tok for seg hvordan arkivene kan ta i bruk sosiale medier for å kommunisere med folk på en moderne måte og hva vi kan vinne med det.

Synlighet internt

Hvordan man kan gjøre arkivtjenesten i forvaltningen og i bedriftene mer synlige var også et tema under denne konferansen. Protector & Gamble i USA hadde vunnet prisen "Årets arkiv" fra The ARMA Cobalt Award 2010, og Jane Connerton fortalte at man kan nominere sin arkivtjeneste dit og at nøkkelen for å vinne er at man klarer å få alle på sin arbeidsplass til å forstå at det er viktig å ha et velfungerende arkiv, at det er noe som ALLE tjener på. Arkivtjenestens (embetsarkivariernas) synlighet var også viet en egen

■ Fem kvinnelige arkivsjefer på Arkivmøtet i Tromsø:

Fra venstre: Marit Hosar Opplandsarkivet Maihaugen, Ellen Røsjø, Oslo Byarkiv, Astrid Løvlien, Statsarkivet i Trondheim, Vigdis Stensby, Statsarkivet i Hamar og Solbjørg Ellingsen Fossheim, Statsarkivet i Tromsø.

Foto: Bente Jensen.

parallellsesjon. Her lyttet jeg på et morsomt foredrag av Ragnhild Holm fra Oslo kommune om hvordan hun med humoristiske metoder fikk de ansatte i rådhuset til å følge opp kravene fra arkivtjenesten. Og enda mer morsomt ble det da "Arkivgeriljaen fra Marienlyst" – en gjeng arkivarer fra NRKs dokumentarkiv, viset en film om hvordan de med regelrette geriljametoder forsøkte å få de ansatte i NRK til å følge arkivlovens forskrifter. Det er tydelig at kreativiteten hos arkivarbeidere i norsk forvaltning er stor!

At de ansatte i forvaltning og i bedrifter blir klar over hvor viktig det er å følge reglene for arkivering ble man enda en gang påminnet om dersom man deltok i parallellsesjonen med tittelen "Datafangst". Her fortalte konsernleder etter konsernleder om vanskeligheten med å dokumentere sin virksomhet på en skikkelig måte.

Her ble datasystemenes bruksverdi kontra bevaringsverdi tatt opp. Det ble snakket mye om e-poster som ligger i 1000-talls og flyter på de ansattes pc-er. Mye av dette burde ha vært arkivert for å belyse for eks. håndteringen av prosjekter eller for å gi en helhetlig dokumentasjon av rettsprosesser. De fleste bedrifter er flinke til å arkivere sluttresultatet av et arbeid, men ikke prosessene som har ligget bak. Astrid Øksenvåg foreslo at ett hvert prosjekt burde ha sin egen arkivar. Og mange var nok enig om at man burde planlegge arkiveringen/datafangsten allerede når arbeidsprosesser blir organisert.

Farvel til papiret?

I parallellsesjonen "Farvel til papiret" ble elektronisk lagring av arkiv diskutert. Kan digitale kopier erstatte originalmateriale på papir, slik at vi kan kassere alt papiret? Om

denne muligheten snakket riksarkivar Ivar Fønnes. Han sammenfattet utgangspunktet for den utredning som nå gjøres av Kulturdepartementet og Finansdepartementet om vi i framtiden bør lagre arkiv desentralisert som i dag, bygge sentraldepot, eller skanne alt papir for deretter å kaste det. Det billigste på lang sikt er digital bevaring, og det dyreste å lagre som vi gjør i dag, spredt på mange institusjoner. Men det er ikke bare økonomiske faktorer som skal drøftes, også juridiske aspekter er viktige. Vi venter med spenning på utredningsresultatet. Andre spørsmål som ble tatt opp i denne sesjonen var: Er de elektroniske arkivene sikre nok, og er de rettsgyldige på samme måte som papir? Hvordan samler vi inn elektroniske privatarkiver? Og hvordan lagrer vi rent teknisk de elektroniske arkivene? Vi fikk også presentert en samarbeids-

■ Det ble trangt om plassen da 350 arkivarer skulle ha kaffepause samtidig. Her ble det gode muligheter for ordveksling.

Foto: Bente Jensen.

modell som er etablert for lagring av kommunale elektroniske arkiv ved IKA-Trøndelag i Trondheim.

Kart

En siste parallellsesjon ble viet kart, som foruten å være viktig kildetype dessuten kan danne utgangspunkt for søk etter ulike typer digital informasjon. Et interessant eksempel på det siste fikk vi fra Karianne Schmidt Vindenes fra Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane som i samarbeid med Fylket og Fylkeskommunen har utarbeidet en samsøkløsning som muliggjør søk etter historiske, geografiske, samfunnsfaglige og aktuelle fakta med utgangspunkt i en elektronisk Fylkesatlas. Flere databaser snakker sammen i denne løsningen som forenkler framfinning av infor-

masjon for både allmennheten og saksbehandlere i fylket.

Arkivarbeid i utviklingsland

Konferansens siste dag ble viet internasjonalt arbeid. Akuttlege Mads Gilbert fra Leger uten grenser fortalte med hjerteskjærende bilder om sitt arbeid i krigsherjede land og fikk alle arkivarer til også å ville gjøre noe for mennesker i kriseområder. Ann Thurston fra International Records Management Trust og Torill Tørlen fra Norsk arkivråd fortalte deretter om den innsats de har gjort med å utvikle og forbedre arkivtjenesten i utviklingsland og fortalte om hvor viktig det er at enkeltindividers eiendom og rettigheter i kriseområder blir dokumentert. Etter dette ble konferansen avsluttet med etable-

ringen av den norske avdelingen av "Arkivarer uten grenser". Mer om denne organisasjonen kan man lese i en annen artikkel.

For å oppsummere kan man si at dette var et arkivmøte med bredt og spennende innhold hvor deltakerne viste stort engasjement. Man sitter igjen med inntrykket av at synlighet er viktig i arkivverden for tiden og at internasjonalt arkivarbeid er under oppseiling. Dette var helt klart en konferanse der man egnet seg åt mye mer nyttig aktivitet enn bare champagnedrikking og spetakkel, som Bjørnstjerne Bjørnson skal ha gjort i Tromsø i sin tid, i følge et ofte sitert brev til sin kone.

Samarbeid

mellom riksarkivene i Pakistan og Norge

Tor Breivik

Sommeren 2010 tok Norads representant ved den norske ambassaden i Islamabad kontakt med Riksarkivet med spørsmål om å få etablert et direkte samarbeid mellom riksarkivene i Pakistan og Norge. Grunnlaget var en rammeavtale mellom de to landene om samarbeidsprogrammer på institusjonelt nivå.

I første omgang anbefalte vi at en representant for National Archives of Pakistan kom til Oslo som deltaker i CITRA 2010 i slutten av september. Dette ble ordnet av NO-RAD og vi fikk slik opprettet direkte kontakt med Director General Habib Ahmed Khan. Gjennom to møter fikk vi et godt stykke på vei avklart hvilke felter den gjensidige kontakten burde dreie seg om. Fra pakistansk side var det ønske om kompetanseoverføring på flere områder som konservering, elektronisk arkivdanning og digitalisering. Gjennom møtene ble det klart at både behovene og tilnærmingen med hensyn til konservering var så vidt forskjellige at det neppe hadde noe for seg å legge vesentlig vekt på dette feltet.

Derimot var det lett å se at Pakistan, i likhet med mange andre land, har store utfordringer når det gjelder elektronisk arkivdanning. Norge er et mye mindre og mer oversiktlig land, og vi har kommet et stykke på vei når det gjelder både å legge

til rette for og samtidig ha kontroll med elektronisk saksbehandling og arkivdanning i offentlig sektor. Partene var derfor enige om at det her kunne være slik at Riksarkivet i Norge rår over kompetanse som kunne være til hjelp for de pakistanske arkivmyndighetene, samtidig som vi kunne ha noe å lære av de utfordringer et land som Pakistan står overfor på et slikt fagfelt. I Norge har vi også etter hvert en del erfaring med digitalisering av papirmateriale og hvilke tekniske og arkivfaglige utfordringer som følger med en slik prosess. Mr. Khan så det slik at hans organisasjon kunne ha noe å hente her i form av kompetanse både når det gjelder prosess og utstyr.

Konkret har det vært tenkt at kontakten kan skje på to måter. Det ene er at norske fagpersoner reiser til Pakistan for i første omgang å gjøre seg noe kjent med forholdene for deretter å forberede kurs eller på annen måte inngå som forelesere i undervisningspakker for personale i Pakistan. Det andre er at pakistanske medarbeidere inviteres til Norge for en praksisperiode. Det siste vil være særlig aktuelt i forbindelse med digitaliseringsvirksomhet.

Så langt har avdelingsdirektør Anne Mette Dørum og underdirektør Olav Hagen Satastlatten, som begge har erfaring med internasjonalt arbeid i tidligere stillinger, tatt ansvaret for å følge dette videre opp overfor det pakistanske riksarkivet. Men en ulempe er at den avtalen

■ Den pakistanske nasjonalarkivar Habib Ahmad Khan sitter lengst til venstre på dette bildet som er tatt ved CITRA-konferansen i Oslo i år, der samarbeidet startet opp.

Foto: Odd Amundsen.

om samarbeidsprogrammer som dette bygger på, ikke inneholder vesentlig finansiering. Noe reise- og oppholdsutgifter kan ventes dekket, men lønn eller konsulentonorarer dekkes ikke. Utgangspunktet er altså at partene i et slikt samarbeid skal se så store fordeler for begge parter at man prioriterer dette innenfor sine egne budsjetter.

Skribenten er direktør i Riksarkivet.

Arkivarer uten grenser Norge

er stiftet

**Inge Manfred Bjørlin
og Linda Holmås**

Organisasjonen Arkivarer uten grenser Norge ble stiftet 4. mai 2011 i Tromsø under Det 5. norske arkivmøtet. Organisasjonen er knyttet til den internasjonale organisasjonen Archivists without Borders International.

Det har vært arbeidet med å få opprettet en norsk avdeling av Arkivarer uten grenser siden det 4. norske arkivmøtet i Bergen i 2009. Et interimsstyre for Arkivarer uten grenser Norge ble opprettet etter initiativ fra Karianne Schmidt Vindenes (Fylkesarkivet i Sogn og fjordane) og Arkivarforeningen.

Interimsstyret har bestått av representanter for Riksarkivaren, Arkivarforeningen, Fylkesarkivet i Sogn og fjordane, Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) og Norsk Arkivråd (NA). Den 4. mai i år kunne man så endelig avholde stiftelsesmøtet der styre, vedtekter og handlingsprogram ble vedtatt. Hele 86 personer var til stede på stiftelsesmøtet denne siste dagen av arkivmøtet i Tromsø.

Oppstod i Barcelona

Arkivarer uten grenser oppstod i Barcelona i Spania i 1998. I 2009 ble sammenslutningen Internasjonale Arkivarer uten grenser etablert, som koordinerer og binder sammen et stadig økende antall av selvsten-

dige organisatoriske enheter i flere land. Internasjonale Arkivarer uten grenser har i denne sammenhengen utarbeidet et internasjonalt charter som de nasjonale enhetene er tilsluttet. Arkivarer uten grenser Norge er den ellefte nasjonale organisasjonen i dette nettverket, og den første som etablerer seg i Nord-Europa.

Formål og oppgaver

I tråd med det internasjonale chartret ble følgende formålsparagraf og oppgaver for Arkivarer uten grenser Norge vedtatt:

§1 Formål:

Arkivarer uten grenser Norge skal:

- arbeide for internasjonal solidaritet på arkivfeltet
- aktivt arbeide for bevaring av arkiv i situasjoner der det er fare for at arkiv vil gå tapt
- samarbeide med myndigheter der det er aktuelt
- bidra til økt forståelse for arkiv og danning av arkiv som kilde til demokratibygging og kunnskap om samfunn
- arbeide for allmenn tilgang til arkiv og dokumentasjon av rettigheter for enkeltpersoner
- følge ICAs etiske retningslinjer for arkivarer og være upartiske i konflikter.

§2 Oppgaver:

Arkivarer uten grenser Norge skal arbeide for å:

- utvikle og drifte samarbeids-

■ Eiendomsarkiver og rettsprotokoller fra hovedstaden Dhaka, District of Dhakas Recordsrooms i Bangladesh.

Foto: Torill Tørlen.

prosjekter om bevaring av arkiv og arkivdanning

- skape oppmerksomhet om hvordan arkiv blir tatt vare på, spesielt i land som er utsatt for naturkatastrofer eller krigshandlinger
- gjøre myndigheter oppmerksom på situasjoner der arkiv kan være i fare for å bli ødelagt
- samarbeide med arkivarer uten grenser i andre land og andre organisasjoner med liknende formål
- ta imot arkivarer fra andre land på utvekslingsprosjekt/hospiteringsordninger
- lære opp arkivarer i andre land.

■ Styret i Arkivarer uten grenser. Fra venstre: Per Sande, Hege Brit Randsborg, Eirik Haachvaag Andersen, Torill Tørle, Heidi Grinde Rinding, Cecilie Astrup Bustad, Karianne Schmidt Vindenes. Foto: Hanne Marit Svendsrud.

Arkivarer uten grenser Norge skal primært være en medlemskapsorganisasjon for enkeltpersoner og institusjoner/virksomheter. Styret vil være avhengig av enkeltpersoner som er interesserte i å bidra i tidsavgrensete internasjonale aktiviteter eller oppdrag. På samme måte vil styret være avhengig av imøtekommende virksomheter og institusjoner som legger til rette for å ta i mot hospiterende arkivarer fra andre land, og som legger til rette for å la egne medarbeidere kunne delta i tidsavgrensete internasjonale aktiviteter og oppdrag. Utvikling og drifting av prosjekter vil i stor grad måtte foregå i samarbeid med institusjoner og virksomheter.

Kunnskap og demokrati

Bevare og tilgjengeliggjøre arkiv er en forutsetning for å kunne beholde et kollektivt minne om nasjonen og samfunnet. Kunnskap om håndtering av arkiver i offentlig forvaltning er avgjørende for å dokumentere og sikre rettigheter til enkeltpersoner, organisasjoner og stater. Arkiver kan få status som "tause vitner" og har med en slik funksjon en særlig relevans i områder der menneskerettigheter står på spill. Derfor er det viktig å støtte opp under de stedlige arkivfaglige miljøene, og hjelpe til med å legge til rette for kunnskapsbasert opplæring og forvaltningspraksis.

Tilrettelegge for offentlighetens tilgang til arkivene er grunnleggende for demokrati, ansvarlighet og godt styresett. I tråd med dette arbeider Arkivarer uten grenser, for å verne identitet og historisk dokumentasjon i samfunn der det er risiko for at arkiver blir ødelagt, enten av politiske årsaker, krig eller naturkatastrofer.

Arkivarer uten grenser gjen-

nomfører prosjekter med formål å tilrettelegge for moderne arkivdanning og driver en bredspektret opplæringsvirksomhet.

Handlingsplanen for 2011/2012

Den vedtatte handlingsplanen for styret for 2011/12 angir nærmere rammer for styrets virksomhet:

Styret skal for det første fastsette rammer for egen virksomhet i henhold til vedtektene. For det andre skal de legge til rette for prosjekter ved å:

- kartlegge aktuelle prosjekter/prosjektområder
- fastsette rammer for hvordan prosjekter skal utvikles
- etablere en møteplass for erfaringsutveksling
- søke om prosjektmidler fra aktuelle aktører
- involvere og rekruttere medlemmer

For det tredje skal styret synliggjøre Arkivarer uten grenser Norge ved å:

- etablere et nettverk av landkontakter
- være aktiv som høringsinstans
- bygge opp et apparat for å påvirke myndigheter
- ta initiativ til møter med arkivfaglige myndigheter og andre interesseorganisasjoner
- videreutvikle nettsidene
- være til stede i ulike mediekkanaler
- arbeide med holdningsskapning i organisasjonen

Arbeidet med å etablere et nettverk av landkontakter er allerede i gang. Under fane "Landkontakter"

på nettstedet vårt vil disse fortløpende bli lagt ut.

Samarbeid med andre

Det eksisterer flere potensielle samarbeidspartnere i inn- og utland, også utover andre nasjonale forgreninger av Arkivarer uten grenser.

Innenfor ICA-nettverket er det særlig to grupperinger som det vil bli knyttet kontakter til. Dette er *Archival Solidarity Project* som er forankret i SPA-seksjonen (seksjonen for arkivorganisasjoner i ICA) og *ICA-gruppen Archives and Human Rights*.

I Norge er det særlig den norske Blue Shield-komiteen som det er aktuelt å knytte bånd til. Den norske Blue Shield-komiteen er den norske nasjonalkomiteen av ICBS, *The International Committee of the Blue Shield* som er et samarbeidsorgan for de fire organisasjonene ICA (arkiv), IFLA (bibliotek), ICOM (museer) og ICOMOS (kulturminnevern). Blue Shield-komiteen arbeider for ivaretagelse av kulturarv under konflikter og/eller katastrofer og har lenge savnet en samarbeidende norsk organisasjon på arkivsiden.

Webside

Det er opprettet webside for organisasjonen. Besøk Arkivarer uten grenser Norge på: <http://arkivare-rutengrenser.wordpress.com/>

◆
Inge Manfred Bjørlin er leder i Arkivarforeningen og Linda Holmås er underdirektør i Riksarkivet.

Forberedelser til grunnlovsjubileet i 2014

Eli Fure

I 2014 feirer Norge 200-årsjubileum for Grunnloven og selvstendigheten. Riktignok førte begivenhetene i 1814 til at Norge trådte inn i en union med Sverige, men i en helt annen rolle enn under foreningen med Danmark. Bare Kongen og utenrikspolitikken var felles med Sverige, for øvrig var det fullt indre selvstyre.

Til 200-årsjubileet har hovedkomiteen for feiringen, som er nedsatt av Stortinget, lagt vekt på demokratiperspektivet. Til tross for lover og vedtak, vet vi at både grupper og enkeltmennesker har hatt vansker med å få sine stemmer hørt, og deres historie bør det også bli plass til i den store feiringen. Mitt ønske er at feiringen ikke blir preget av en selvtilfreds nasjonalisme, men verdsetter de innsatser for demokratiet som er gjort tidligere og bidrar til en inkluderende, demokratisk praksis fremover.

Arkivverket, som forvalter av viktige, interessante, bevegende og morsomme historiske dokumenter, og som pådriver for god praksis for arkivdanning i dag, - har begynt å forberede egne tiltak og arrangementer, og å samarbeide med andre aktører i jubileumsfeiringen. Undertegnede er oppnevnt som prosjektleder for Arkivverkets satsning på jubileet i 2014. Min rolle er å koordinere, planlegge og til dels

gjennomføre våre tiltak. Noen tiltak er allerede kommet i gang, andre er på planleggingsstadiet. I denne artikkelen nevnes noe av det vi er i gang med. Vi tenker at vi skal gjennomføre arrangementer i 2014, og at vi skal lage produkter av varig verdi for ettertiden. Digitalisering er et eksempel på det.

Digitalisering

Dagens brukere ønsker lett tilgjengelige dokumenter på Internett. En viktig satsning fra Arkivverket er dermed å digitalisere arkiver. Vi har allerede digitalisert alle fullmaktene representantene til vår grunnlovgivende forsamling på Eidsvoll hadde med seg, se <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Tema/1814/Fullmakter-og-adresser>. Neste arkiv som står for tur er arkivet etter Christian Frederik fra hans opphold i Norge. Arkivet er en del av det danske kongehusarkivet, og ble deponert i det norske Riksarkivet etter den endelige arkivavtalen med Danmark fra 1992. For å offentliggjøre arkivet på Internettet, måtte vi via det danske Riksarkivet søke dronning Margrethe om adgang, hvilket vi raskt fikk. Arkivet har vært brukt av historikere tidligere, men inneholder også mye som ikke er allment kjent.

Blant andre arkiver vi tar sikte på å digitalisere er en del brev og dagbøker som finnes i privatarkiver etter Eidsvollsmennene. De to grunnlovene fra 17.mai og 4.november 1814, samt de originale protokollene etter

forhandlingene på Eidsvoll, som befinner seg i Stortingsarkivet.

For å belyse norsk historie og demokratiutvikling etter 1814 har jeg også foreslått at vi skal digitalisere innstillingsprotokoller fra den norske statsrådsavdelingen i Sverige. I alt dreier deg seg om 1007 protokoller fordelt på ca 75 hm, samt et register. Protokollene inneholder innstillinger med begrunnelser utarbeidet av fagdepartementene. Her finner vi konsentrerte redegjørelser for bakgrunnen for sakene, gjennomgang av argumenter pro et contra og forslag til vedtak, kongelig resolusjon. Innstillingene ble sendt via regjeringen i Kristiania til statsrådsavdelingen i Sverige for å bli behandlet av Kongen i statsråd der. Vi har dermed en samlet serie med alle innstillinger med begrunnelser som kom til Kongens bord, uansett fra hvilket departement. For tiden etter 1905 må man gå til de enkelte departementenes referatprotokoller for å finne sakene.

Rekonstruksjon av befolkningen i 1814

Riksarkivaren har invitert til en nasjonal dugnad for å kartlegge og beskrive folk og samfunn i årene omkring 1814. Utgangspunktet er folketellingen 1801 som allerede ligger søkbart på Digitalarkivet. Planen er å fortsette med å registrere alle fødsler, vielser og dødsfall fra kirkebøkene fram til 1814, og lenke disse enkeltbegivenhetene sammen i livsløp og koble dem sammen i familier.

■ Fjærbrev fra den svenske kongen til "Norska folket" i 1814. I brevet gis instruksjoner om hvordan nordmennene skulle forholde seg til den nye situasjonen. Forseglingen med fjær betydde at brevet skulle fort fram - "Fortskaflies genom natt och dag vid ansvar". Brevet havnet hos fogden i Salten i Nordnorge og ligger nå i Nordlands amts arkiv, fogdebrev Fb9, 1814, Statsarkivet i Trondheim.

Ideen er å bygge opp en database over hele befolkningen med alle deres familie- og slektskapsforhold. Så kommer andre del av den store dugnaden – å supplere befolkningsdatabasen med opplysninger fra andre kilder og historiske undersøkelser. Får vi dette til, vil det gi et formidabelt materiale om det norske samfunn på det tidspunktet da grunnlaget ble lagt for dagens norske nasjon.

En slik dugnad krever mange hender og hoder. Arkiverket har hovedansvaret for prosjektet, samarbeidspartnere er RHD (Registreringssentral for historiske data ved Universitetet i Tromsø), Norsk regnesentral, slektsforskningsforeningen DIS Norge samt flere av Digitalarkivets aktive brukere. Planen er å få med enda flere samarbeidspartnere. Denne befolkningsdatabasen vil inngå som del av det enda større prosjektet Historisk befolkningsregister (HBR), hvor også Statistisk sentralbyrå, Folkehelseinstituttet og representanter for Universitetet i Oslo er med. Det vil bli tilsatt en egen prosjektleder for prosjektet om rekonstruksjon av befolkningen i 1814.

Eidsvollsmennenes etterkommere

Sammen med slektsforskningsfor-

eningen DIS-Norge er Riksarkivet i gang med å etablere et nettsted for å samle opplysninger om alle Eidsvollsmenn og deres etterkommere. I første omgang er planen at DIS-Norge skal koordinere frivillige som kan adoptere hver sin Eidsvollsmann og finne hans etterslekt frem til ca 1930. Deretter er ideen at etterkommerne etter Eidsvollsmennene selv kan legge inn informasjon om seg selv og sin slekt.

Det er stor interesse i samfunnet for Eidsvollsmennene og deres etterslekt, og det er grunn til å tro at etterkommerne etter Eidsvollsmennene er mer enn gjennomsnittlig involvert i styre og stell av landet. Vi håper at vi på denne måten kan få frem nye og interessante opplysninger samlet på ett sted. Slektsforskning er i vinden som aldri før, og Arkiverket ønsker å møte denne interessen både ved å tilrettelegge våre egne kilder og ved være med på å tilby tilgjengeliggjøring av private kilder.

Det nordiske

Selv om begivenhetene i 1814 var mest skjellsettende for Norge, hadde året implikasjoner både for Danmark og Sverige. Mange av de norske kildene er vel kjent, i hvert fall

for norske historikere, mens kilder om bruddet og den nye unionen i våre naboland er mindre kjent. Spesielt for statsarkivene og landsarkivene nær grensene kunne det være interessant å se om det finnes informasjon i arkivene som sier noe om hvordan det var å være grenseboer i året 1814. I Statsarkivet i Trondheim har man allerede funnet interessante ting i amtmannsarkivet og kommet over en sjeldenhet, brev fra den svenske kongen "Till norska folket" med fjær i forseglingen. Det var viktig post som skulle raskt frem. Hermed er utfordringen til nordisk samarbeid gitt!

Skribenten er underdirektør i Riksarkivets publikumsavdeling og ansvarlig for jubileet i 2014.

■ Några av seminariedeltagarna vid S:ta Karin-inskriften som fått en ny tolkning, från vänster: f.d. landsarkivarie Tryggve Siltberg, fil. dr. Per Stobaeus, professor Birgit Stolt, docent Bengt Stolt, docent Börje Westlund, fil. kand. Torsten Svensson och docent Sven-Erik Pernler. På fotot saknas professor Anders Piltz, docent Evert Melefors och landsarkivarie Jan Östergren. I förberedelserna hade även runologen Helmer Gustavson deltagit, men han kunde inte komma till Visby.

Foto: Privat.

Gåtfull Visbyinskrift

får sin lösning

Tryggve Siltberg

Fil. dr. Per Stobaeus, numera Lunds universitetsbibliotek och tidigare tjänsteman vid Landsarkivet i Visby, var huvudtalare vid ett seminarium vid Landsarkivet i Visby den 18 augusti 2011. Seminariet handlade om den svårtolkade inskrift som sitter över S:ta Karins gårdspart nära Stora Torget i Visby. Inskriften har en iögonfallande placering i stadsbilden. Avsaknaden av en tillförlitlig tolkning har känts besvärande.

Intresserat forskarna sedan 1800-talets mitt

Tolkningen har intresserat forskarna sedan 1800-talets mitt och troligen också dessförinnan. Kyrkohistorikern docent Sven-Erik Pern-

ler berättade om tolkningshistorien. Den gotländske hävdatecknaren P. A. Sävle ansåg att det rörde sig om en nonsenstext där bokstäverna enbart fungerade som dekoration. Uttolkare har försökt med latin, tyska och även kyrkoslaviska har föreslagits.

Ny tolkning ersätter den felaktiga

Den tolkning som hittills varit mest spridd och försiktigt accepterad framlades av Leonard Bygdén i Fornvännen 1917. Texten var plattyska och hade betydelsen: DEN SOM ÄGER DETTA HUS SKALL GE TIONDE TILL KANIKEN OLUF JACOBI GOTLÄNNINGEN. Nästan hela tolkningen är felaktig, men den har fram till nu förts vidare av Visbyguiderna. Nu har Per Stobaeus genom en nytolkning kunnat förklara tidigare oklarheter i bokstä-

vena. Texten är verkligen plattyska men skall istället uttolkas: DEN SOM SKALL ÄGA DETTA HUS, ÅT HONOM GIVE GUD LYCKA OCH GODA ÅR.

Gutår

Textens innebörd är alltså "Gutår", ett uttryck som egentligen betyder "Gott år!" men som sedan länge i svenskan används som "Skål!" Deltagarna tyckte att det ordet passade bra för att fira det lyckosamma resultatet av årets seminarium. Man ser fram emot att Landsarkivet anordnar ett nytt seminarium nästa år, även då förhoppningsvis ett "Gott år!"

Skribenten var tidigare landsarkivarie i Visby.

EB-nytt

- Nyheter från Riksarkivets avdelning för enskilda arkiv 2010

Helene Gebele

Utgiven av Riksarkivet, redaktör Ann Hörsell, ISSN 1402-084X, Stockholm 2011, 79 sidor.

Temat för denna upplaga av EB-nytt beskrivs inledningsvis vara dramatiska händelser och perioder. Gisslandrama, bibelsmuggling, krigsfångar och mordjakt är några av innehållen i de sju artiklarna. Här får läsaren inblickar i arkivmaterial som vittnar om enskilda människors insatser i en orolig tid men även humanitära organisationers verksamhet.

Detta nummer av EB-nytt inleds med Lena Ånimers skildring av några dramatiska dygn då Sveriges ambassadör i Malaysia, Fredrik Bergenstråhle togs till fånga av terroristorganisationen Japanska röda armén samt dramats upplösning.

I två artiklar ges sedan glimtar ur en del av Estlands historia, perioden kring andra världskriget. Med denna period som bakgrund får läsaren följa enskilda personers livsöden, i såväl Göran Hoppes beskrivning av Elmar Nymans livsgärning och samling av estlandssvenskt material, liksom i Nina Linders artikel om en estnisk familjs sorgliga och gripande öden efter att ha deporterats till Stalins arbetslägerläger i Sibirien.

Smuggelresor

Maud Almström Blom har nedteck-

nat ett spännande samtal med en bibelsmugglare. Slaviska missionen genomförde en mängd smuggelresor av biblar och söndagsskolematerial till kristna i östländerna. Det är en dramatisk, äventyrlig och spänningsfylld berättelse vi här får ta del av. I en bibelsmugglares vardag fanns en ständigt överhängande risk att bli arresterad för illegal verksamhet. En mycket utsatt position hade även de sk krigsfångesekreterarna när de reste runt i krigsdrabbade områden och besökte fångläger. Oftast var det kristna organisationer som bedrev denna verksamhet. Om detta kan man läsa dels i Mikaela Nybohms text "Männen bakom taggtråden", dels i Christine Sundbys artikel om Svenska Röda korsets insatser för krigsfångar under första världskriget.

Krigsfångetransporter

För många svenskar blev krigsfångetransporterna en direkt och påtaglig påminnelse av det pågående kriget ute i Europa, eftersom en stor del av dessa transporter kom att gå genom Sverige. Detta kom att bli en så omfattande uppgift att en särskild avdelning inom Svenska Röda korsets inrättades; Byrån av utväxling av krigsfångar.

En minst lika dramatisk episod i den svenska historien är mordet på Gustaf III. Thomas Lundgren skildrar den efterföljande polisutredningen som ledde till att ett fyrtiotal högt uppsatta adelsmän och militä-

■ Fotografiet på EB-nyttets omslag föreställer ryska krigsfångar som överförs från det svenska tåget i Haparanda. Bilden är tagen av Mia Green, Haparanda. Den kommer ur Svenska Röda Korsets bildsamling.

rer arresterades. Lundgren följer det invecklade maktspelet i kungamordets efterdyningar genom polismästare Liljensparres efterlämnade anteckningar och brev.

Enkätundersökning

Katalin Gere och Lena Ånimer rapporterar från Riksarkivets nämnd för enskilda arkiv. Nämnden fördelar allt statligt stöd till enskilda arkiv. Bidragsgivningens effekter beskrivs genom resultatet av en enkätundersökning. EB-nytt avslutas på sedvanligtvis med några ord om de senaste leveranserna och efterleveranserna från folkrörelser, organisationer samt från person- släkt- och gårdsarkiv.

Skribenten är fil.mag. i historia och verksam som bibliotekarie i Riksdagsbiblioteket.

■ Båda breven är skrivna på fornsvenska, och rör transaktioner av jordegendomar i Jungfrubo. Breven har i princip varit okända utanför orten tidigare.

Foto: Emre Olgun.

Nygamla fynd

Ingela Hedström & Peter Ståhl

Det svenska Riksarkivet har fått kännedom om två medeltida pergamentsbrev från bykistan i Jungfrubo, Kila socken, i Västmanland.

Transaktioner av jordegendomar

Det äldsta av dem är från 1490-talet, men på grund av en skada i pergamentet kan man inte avgöra exakt vilket år brevet är utfärdat. Det andra brevet är från den 8 oktober 1500 och utfärdat på tinget i Kumla. Båda breven är skrivna på fornsvenska,

och rör transaktioner av jordegendomar just i Jungfrubo.

Återförda till bykistan

Breven har i princip inte varit kända utanför orten tidigare och har inte heller varit registrerade i Svenskt Diplomatariums huvudkartotek (SDHK). Breven har fotograferats på Riksarkivet för att därefter återföras till bykistan i Jungfrubo. De är sökbara i SDHK (www.riksarkivet.se/sdhk) som nummer 42676 och 42677. Databasen omfattar uppgifter om över 40.000 brev och medger en rad olika sökmöjligheter. bl.a.

på personnamn, ortnamn, datum och viktiga sakuppgifter. I SDHK finner man alltid utförliga upplysningar om brevens trädning, d.v.s. hur och i vilken form de har bevarats, och i många fall hänvisningar till litteratur.

Skribenterna är verksamma vid Svenskt Diplomatarium.

Nordisk El-arkivseminar

i Island

**Júlia Pálmadóttir Sighvats
og Njörður Sigurðsson**

Den 26.-27. maj mødtes 40 nordiske arkivarer i den lille by Selfoss i Island til en konference om digital arkivering. Nogle dage inden konferencen skulle begynde, gjorde vulkanen dog opmærksom på sig selv, fordi en vulkan i Grímsvötn i det sydlige Island gik i udbrud. Et stykke tid så det ud til, at man blev nødt til at aflyse konferencen, da fly til og fra Island blev aflyst pga. askeskyen fra vulkanen. Flyruter til Island åbnedes dog igen i sidste øjeblik, og konferencen blev indledt til rette tid til stor lettelse for arrangørerne og konferencedeltagerne.

Nordisk El-arkivseminar har gennem en årrække været forum for nordiske arkivarer til at konferere og diskutere aktuelle emner inden for digital arkivering i Norden og andre

steder i verden. Sidst blev denne konference holdt i Helsinki i 2008. Ansatte fra alle nordiske nationale arkivværker deltog i konferencen, otte fra Danmark, tre fra Finland, otte fra Norge, syv fra Sverige og ti fra værtlandet. Nogle deltagere meldte fra pga. flyusikkerheden.

Første gang i Island

Konferencen, som fandt sted på Hótel Selfoss, indledtes torsdag morgen med et åbningsindlæg fra Eiríkur G. Guðmundsson, der midlertidigt beklæder stillingen som nationalarkivar i Island i Ólafur Ásgeirssons fravær. Af hans indlæg fremgik det, at dette var første gang, Nordisk El-arkivseminar blev holdt i Island, og at der i de seneste år var sket meget inden for digital arkivering i Island. Islands Nationalarkiv havde påbegyndt modtagelse og bevaring af digitale data, og der havde de seneste år været arbejdet målbe-

vidst på at sætte ældre data i digital form og gøre dem tilgængelige på internettet.

Fra programmet

Hver konferencedag indledtes med plenumsession, som alle deltog i, og om eftermiddagen var der så tre workshops samtidigt, hvor konferencedeltagerne valgte, hvad de ville deltage i. Konferencens emner var mangfoldige: metoder til bevaring af digitale data i videre forstand, adgang til digitale data, systemudvikling, geografiske data, formater og valg af dem, digital forvaltning, standarder og andet, som sagkyndige på arkiver må have i tankerne ved digital arkivering.

Arbejdsmetoder med el-arkiver

Af de præsentationer og diskussioner, der fandt sted, står det klart, at de nordiske nationalarkiver bruger nogenlunde samme metoder ved

■ Størsteparten af deltagergruppen uden for Regionalarkivet i Selfoss.

Foto: En forbigående.

■ Fra en af workshopperne på seminaret i Hótel Selfoss. Olav Hagen Sataslåtten fra Riksarkivet i Oslo leder diskussionen. Foto: EGG.

opbevaring af digitale data. Man kan sige, at i grunden arbejder arkiverne på samme måde med opbevaring af digitale data, dvs. digitale data er ikke opbevaret i det format, de skabes i, men er konverteret over i et andet format, som passer til langtidsopbevaring. Processen med

konverteringen af data og formater, som benyttes til langtidsopbevaring, er det, der adskiller metoderne, som rigsarkiverne benytter. Der lægges megen vægt på at arbejde med disse data i standardiseret format, hvilket klart viste sig i workshopperne, men nationalarkiverne bruger enten internationale standarder for digitale data eller har udviklet deres egne formater. Det var også helt tydeligt, at adgang til digitale data er den faktor, som arkiverne nu er begyndt at tænke mere på, men noget sådant begynder at blive mere påkrævet at få løst og at få udformet processer omkring nu, hvor opbevaring af digitale data har nået en vis modningsproces. Det står også klart, at det arbejde, som er blevet udført de sidste 10-15 år omkring opbevaring af digitale data, har ført til ændringer i arkivering hos afleveringspligtige instanser, såvel som borgernes øgede krav og ret til adgang til information inden for forvaltningen. Dette er en følge af standardisering af registrering af data og udvikling af digital service for almenheden, hvor arkiverne har spillet en vigtig rolle.

■ Under besøget ved Bobby Fishers gravsted ved Laugardælir blev en af hundene på gården interesseret i Jan Dalsten Sørensen fra Statens Arkiver. Motivet fører tanker til "Androkles og løven". Foto: EGG.

Afslutning

Konferencen blev afsluttet fredag eftermiddag med, at repræsentanterne fra de fem nordiske lande sad i panel og diskuterede konferencens emner og fortsat samarbejde. Under den afsluttende session bød Jan Dalsten, på Statens Arkivers vegne, alle velkommen til det næste El-arkivseminar i Danmark, antagelig om tre år. Inden bussen kørte konference-deltagerne til Reykjavík, gik de over til regionalarkivet i Selfoss, hvor de fik set dets lokaler. Der blev derefter gjort kort stop ved kirkegården i Laugardælir, som ligger lige ved Selfoss, og man besøgte den kendte skakspiller Bobby Fischers grav. Han endte sit liv i Island.

Det er skribenternes vurdering, at konferencen på alle måder var vellykket, og at det er nødvendigt at fortsætte dette forum til at indhente information og formidle kundskab og erfaring af opbevaring af digitale data mellem de nordiske landes nationale arkivværker.

Programmet for konferencen samt en del af indlæggene, som blev holdt, kan findes på følgende link: <http://www.skjalasafn.is/efni/el-arkiv/index.html>

Skribenterne er arkivarer ved Islands Nationalarkiv.

Projekter gøres op

Eiríkur G. Guðmundsson

Bevillinger og arbejdsstederne

Islands Nationalarkiv har for nylig udgivet en rapport, hvori man opgør de to store projekter, som kørte i årene 2008 til 2010 (se NA 2007-4 og NA 2008-1). For at modvirke arbejdsløsheden, som nedskæring af torskekvoten i 2007 ville medføre, igangsatte den islandske regering en række initiativer ude på landet, hvor fiskeriet spillede en stor rolle i arbejdslivet. Et af disse initiativer var at give Islands Nationalarkiv bevillinger til at igangsætte to projekter for at skabe nye jobs i landdistrikterne. Arkivet fik oprindeligt 240 mio. iskr. (godt 10 mio. dkr.) men projekterne blev forlænget i 2009 med et år med yderligere 50 mio. iskr.

I alt blev der lavet skriftlige kontrakter om arbejde i fem regionalarkiver og hos et privat firma i landsbyen Hvammstangi.

Tabel 1. Arbejdsstederne	Opgave
Regionalarkivet i Ísafjörður	ompakning og registrering
Forsvar ehf i Hvammstangi	indtastning af folketællinger
Regionalarkivet i Sauðárkrúkur	indtastning af folketællinger - ompakning og registrering
Regionalarkivet i Húsavík	ompakning og registrering
Regionalarkivet i Egilsstaðir	indtastning af folketællinger
Regionalarkivet i Vestmannaeyjum	indtastning af folketællinger

Registrering og ompakning

Det ene projekt bestod i at ompakke og registrere uordnede, eller dårligt ordnede arkiver, som har været afleveret til arkivet i årenes løb. Mange vigtige arkiver såsom 22 sysselmænds arkiver, delvis helt fra 1800-tallet, var blandt disse. Formålet var at ompakke og registrere 2.500 hyldemeter sysselmændsarkiver i løbet af de to år, som projekterne skulle vare, og der skulle

Tabel 2. Oversigt over registrering og ompakning 2007-2010

Sted	Arbejdstimer	Årsværk	Pakkede hyldemeter	% af projekt hyldemeter	Timer pr. hyldemeter
Húsavík	19.250	10,9	1.925	63,2	9,8
Ísafjörður	13.638	7,7	351	11,5	38,9
Sauðárkrókur	13.304	7,5	768	25,2	17,3
I alt	47.191	26,1	3.044	100	(gsn=22,0)

bruges ca. 15-16 årsværk til dette arbejde. Ved denne ompakning og registrering ville ca. 6% af arkivets bestand blive godt tilgængelig for almenheden og forskere.

I Nationalarkivets planlægning havde man skønnet at kunne ordne og pakke én hyldemeter arkivalier på 10 timer. Det byggede på arkivets erfaring med relativt nye og enkle arkiver og var ikke helt realistisk for alle arkiver i projektet. Størsteparten (60,3%) af arkiverne blev dog registreret og ompakket med denne effektivitet. En del arkiver var mere komplicerede og svære at ordne.

I løbet af de tre år blev i alt 26 årsværk brugt til at ordne og ompakke i alt 3.044 hyldemeter arkivalier. Ca. 20 årsværk blev brugt til de 2.500 hyldemeter, som man havde forventet at kunne ordne med 15-16 årsværk. De 3 hyldekilometer, som blev ordnet og gjort tilgængelige, udgør ca. 8% af Nationalarkivets samlede bestand. Der arbejdes nu på at gøre de nye registre klare til brug på nettet.

Digitalisering af folketællinger

Det andet projekt handlede om – ved indtastning - at digitalisere ti folketællinger fra 1840 til 1920. Den oprindelige plan byggede på det officielle indbyggertal, som det var i den nationale statistik, og stammer fra de forskellige folketællinger. I alt skulle således indtastes 673.000 individer. Men det endelige tal blev til knapt 692.000. Og det forklares med, at en del personer er talt to gange i folketællingerne, hvor de boede, og hvor de opholdt sig, da tællingen fandt sted.

I 2008 arbejdede 14 mennesker, 7 årsværk, med indtastning af folketællinger, i 2009 arbejdede 20 mand og ydede 9 årsværk, og i 2010 ydede 17 medarbejdere 7 årsværk. Det skal understreges, at alle indtastninger var korrekturlæst, og det tog næsten lige så lang tid som at indtaste dem.

Oprindelige planer om produktivitet var vidt forskellige, alt efter hvor detaljerede oplysninger folketællingerne har. Også tidligere har man

maskinskrevet en del tællinger, og de blev brugt meget. De var hurtigere at læse og skrive af. Tallene i tabel 3 afspejler, at arbejdet med indtastning og korrekturlæsning varierede mellem de forskellige steder.

Det lykkedes at åbne en ny web til at formidle de nyindtastede folketællinger allerede 22 måneder efter, at projektet startede. Det var på Arkivernes Dag 14. november 2009, at kulturminister Katrín Jakobsdóttir åbnede en ny folketællingsweb www.manntal.is. Da havde man færdiggjort tællingerne 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870 og 1890. Og desuden var delvist indtastet tællingerne fra 1901, 1910 og 1920, i alt 542.000 personer.

Man kan takke projektet for, at nu har alle adgang til de islandske folketællinger, hvis de har internetforbindelse. En revolutionær ændring i forhold til den tidligere situation.

Omkostninger - forskel på projekterne

Der var en stor forskel på de to projekter, og den lå deres natur. I ompakningsprojektet skulle man frage de uordnede arkiver ud til regionalarkiverne og tilbage igen. Her var der betydelige omkostninger til fragt og ny emballage. I det andet projekt bestod arbejdet i at fragte de ti folketællinger ud til arbejdsstationerne, hvor de blev indtastet i en database. Her lå en betydelig del af omkostningerne i tekniske løsninger, hovedsagelig ved at programmere indtastningsværktøj og derefter den nye folketællingswebs funktioner.

Omkostninger til fragt og emballage var derimod ganske lille. I begyndelsen havde man regnet med, at ompakningsprojektet ville kræve flere penge (60% af bevillingen) end det andet, på grund af de store omkostninger til transport og ny emballage, men forskellen blev ikke så stor. Det tekniske arbejde, såsom programmering ved folketællingsprojektet blev langt større end var oprindeligt planlagt.

Tabel 3. Oversigt over indtastning af folketællinger 2008-2010

Sted	Registrerede personer	Arbejdstimer	Årsværk	Reg. pers. pr. time.*
Vestmannaæerne	292.095	13.918	7,7	21
Sauðárkrókur	171.970	14.710	8,1	12
Egilsstaðir	146.804	10.614	5,8	14
Hvammstangi	75.098	2.526	1,4	30
Nationalarkivet	5.953	537	0,3	11
	691.920	42.305	23,1	(gsn=17,5)

*Korrekturlæsning indbereget. Tog ca. samme tid som selve indtastningen.

■ Ompakkede arkiver fra landdistrikter får deres hyldplacering i Nationalarkivet ved hjælp af personalets forenede kræfter. Foto: EGG.

Tabel 4. Registrering og ompakning	Omkostninger ISKR.	%
Emballage og udstyr	12.2 mio. kr.	8
Transport og rejser	15.1 mio. kr.	10
Lønudbetalinger på landet	104.6 mio. kr.	70
Køb af teknikere og teknisk assistance	6.7 mio. kr.	5
Administration og lønudbetalinger i Nationalarkivet	10.3 mio. kr.	7
I alt	148.9 mio. kr.	100

Hvis man tæller tallene sammen i tabel 3 og 4, så udgør den samlede lønydelse i landdistrikterne 198 mio.

kr. eller 68% af alle projektpengene. Al arbejde i Nationalarkivet, indberegnet administration og ekstra

ansatte tekniske medarbejdere, udgjorde 60 mio. kr. eller 21 % og flytteomkostninger, emballage og teknisk udrustning 32 mio. kr og 11% af alle omkostningerne. I alt 290 mio. iskr., svarende til bevilningerne.

Konklusioner

Det er Nationalarkivets opfattelse, det hele taget i betragtning, at projekterne gik virkelig godt. Det lykkedes at nå projekternes mål, at digitalisere 10 folketællinger og publicere 9 af dem. Den sidste vil forhåbentlig komme på nettet inden årets udgang. Og det lykkedes at registrere 3.000 hyldemeter, eller henvend 8% af hele arkivbestanden i Nationalarkivet. I alt blev der brugt ca. 50 årsværk i landdistrikter på de forskellige steder i løbet af godt tre år. Men alligevel kunne Nationalarkivet fortsætte med lignende arbejde i lige så stort omfang, hvis der var mulighed for det.

Tabel 5. Digitalisering af folketællinger	Omkostninger ISKR.	%
Udstyr, transp., rejser og diverse	4.9 mio. kr.	3
Lønudbetalinger på landet	93.4 mio. kr.	66
Køb af teknikere og teknisk assistance	21.9 mio. kr.	16
Administration og lønudbetalinger i Nationalarkivet	21.3 mio. kr.	15
I alt	141.5 mio. kr.	100

Kassation

i elektroniske sags- og dokument

Mette Hall-Andersen

Skal fem millioner digitale opkrævningsbreve om vægtafgift for biler fra SKAT bevares? Skal 100.000 digitale autorisationsbreve til sygeplejersker og lignende fra Sundhedsstyrelsen bevares?

Svaret havde været klart nej, hvis dokumenterne havde været på papir; men indtil for et halvt år siden ville de være blevet bevaret alene fordi, de er digitale. Det har gennem de sidste ti år været Statens Arkivers politik, at der ikke kasseres i ESDH-systemer. Alle data og dokumenter fra systemerne er derfor hidtil blevet afleveret til Statens Arkiver.

Begrundelsen for denne politik har været, at aflevering og bevaring i digital form er relativt billig, og det derfor ikke kan betale sig at udskille sager og dokumenter. Det er for så vidt stadig korrekt, men myndighederne, som er forpligtet til at konvertere deres dokumenter til arkivformatet inden aflevering, oplever, at selve konverteringen er en omkostningsfuld proces.

Nogle myndigheder har derfor stillet det nærliggende spørgsmål, hvorfor de skal aflevere dokumenter, som i papirform ville have været kasseret. Myndighederne ønsker kort sagt kassation i systemerne for at kunne mindske omkostningerne til arkivering.

Dette var en problemstilling, som Statens Arkiver var nødt til at tage al-

vorligt, da det i arkivlovgivningen er fastsat, at Statens Arkiver skal sikre muligheden for kassation af ikke-bevaringsværdige offentlige arkivalier. Der blev derfor i 2009/2010 iværksat et projekt, som skulle se på, hvordan kassation i ESDH-systemer kan gribes an.

Den første del af projektet var gennemgang af fem arkiveringsversioner af ESDH-systemer for at se, om de indeholdt oplagte muligheder for kassation. Systemerne blev udvalgt, så de repræsenterede forskellige systemtyper og systemleverandører og var af varierende størrelser.

Anden del af projektet var en analyse af hvilke filtyper, der findes i de kørende systemer. Formålet med denne analyse var, at se om der i systemerne var mange filer uden betydningsmæssigt indhold som fx digitale følgesedler og lignende, så der kunne foretages kassation alene ud fra bestemte filtyper. Dette viste sig ikke at være tilfældet.

Endelig blev en række myndigheder interviewet om deres syn på kassation i systemerne, og der blev indhentet viden om, hvordan andre lande håndterer denne problematik.

Projektet afventede herefter resultaterne fra Bevaringsøkonomiprojektet (Cost Model for Digital Preservation) for at se, om der var ændringer i Statens Arkivers hidtidige vurdering af, at omkostningerne til lagring og konvertering af dokumenter efter aflevering til arkivet er relativt lave. Bevaringsøkon-

miprojektet viste sig at understøtte den hidtidige antagelse. Kassation i ESDH-systemer foretages således primært for at mindske myndighedernes omkostninger til arkivering. På baggrund af de forskellige undersøgelser blev der opstillet tre modeller for kassation:

- Model 1 omfatter nogle grundlæggende tiltag, som fx udstedelse af en bekendtgørelse om dokumenter, som altid kan kasseres og øget fokus på kassation af hele ESDH-systemer ud fra en ressortanalyse med mere.
- Model 2 indeholder derudover tiltag som fx kassation af saggrupper med mange sager af samme type, hvor oplysningerne i dokumenterne også findes i systemets registreringsdel.
- Model 3 er den, der kendes fra håndteringen af papirarkivalier, hvor alle saggrupper i systemet kassationsbehandles.

De tre modeller skal anvendes over for forskellige myndighedstyper, så departementer vil blive omfattet af model 1, styrelser og geografisk spredte statslige myndigheder med samme ressortområde fx politi og retter vil blive omfattet af model 2, og for kommunerne er der udstedt en bevarings- og kassationsbekendtgørelse som svarer til model 3.

håndteringssystemer (ESDH-systemer)

Foto: Ernst Tobisch.

Yderligere beskrivelse og begrundelse for modeller kan læses i rapporten, som findes på NAs hjemmeside (www.arkivnyt.nu)

Det er tanken, at kassation skal være et tilbud til myndighederne, ikke et påbud. Myndighederne skal selv stille forslag til kassation i forbindelse med anmeldelse af deres system. Statens Arkiver vil så vurdere, om forslaget kan accepteres. Det bliver spændende at se, i hvor høj grad myndighederne vil gøre brug af denne mulighed, og om besparelsen ved kassation af dokumenter vil opveje den pris IT-

leverandørerne vil tage for at definere kassationsudtrækket.

Reglerne for kassation i ESDH-systemer vil indgå i de nye anmeldelses- og godkendelsesregler, som forventes udstedt i 1. halvdel af 2012. Indtil reglerne er på plads, kan myndighederne anmode om at måtte kassere dokumenter.

De fem millioner dokumenter

om vægtafgift er således blevet kasseret.

Forfatteren er specialkonsulent og projektleder ved Bevarings- og Kassationsafdelingen i Rigsarkivet, København.

Frederiksberg Stadsarkivs filmkanal på nettet runder milepæl

Lars Schreiber Pedersen

I maj 2009 lancerede Frederiksberg Stadsarkiv som det første arkiv i Danmark sin egen filmkanal på nettet, Byen i Byen. Indtil da havde stadsarkivets filmsamling levet en

stille og anonym tilværelse i et sær-
magasin fjernt fra borgerne.

Det havde længe været arkivets ønske at gøre filmsamlingen tilgængelig for borgerne – også uden for arkivets åbningstid. I starten af 2009 kom så muligheden for at realisere drømmen, da et nystartet firma, 23Video, tilbød arkivet en løs-

ning, som vi vanskeligt kunne sige nej til. Takket være en visionær vicekommunaldirektør blev de fornødne midler til etableringen – ca. 100.000 kr. – hurtigt bevilget. Filmkanalen, der fik sit navn – Byen i Byen – efter en farvefilm om Frederiksberg, som Frederiksberg Kommune producerede i 1965, blev fra starten en

■ Fra Frederiksberg Rådhus rejsegilde 23. april 1951. Rådhusbyggeriet 1941-53 kan bl.a. følges i "Rådhusfilmen" på Byen i Byen. Foto: Frederiksberg Stadsarkiv.

succes, og i juli 2011 rundedes afspilning nummer 60.000.

På Byen i Byen er der i skrivende stund omkring 280 film og filmklip fra 0. 1915 til i dag frit tilgængelige for alle, der er interesserede i Frederiksberg og byens historie. Senere på året vil arkivet iværksætte en indsamlingskampagne blandt byens virksomheder og foreninger, der gerne skulle bringe yderligere filmoptagelser for dagen.

Byen i Byen er en hostet webtv-plattform. Den kræver derfor ikke nogen yderligere drifts- og supportomkostninger eller hardwareindkøb. Ifølge vores aftale med 23Video kan stadsarkivets medarbejdere uploade et ubegrænset antal videoer og i ubegrænset længde. Det anvendte værktøj er webstandards-compliant og søgemaskineoptimeret. Det giver mulighed for podcasting og kan vise video i HD-kvalitet. Den designede

videoplayer kan embeddes på andre hjemmesider.

Før filmene kunne tilgængeliggøres på nettet, måtte de overspilles til DVD. Herefter har vi benyttet et simpelt redigeringsprogram (Mpeg Streamclip), der kan hentes gratis på nettet, til at redigere filmene. Programmet omdanner filmene til en fil, der nemt og hurtigt kan uploades til Byen i Byen. Selv folk med mere beskedne IT-færdigheder kan let redigere og uploade film samt benytte filmkanalens øvrige funktioner, herunder en omfattende statistikdel. Alt i alt opfylder en løsning som vores mange arkiver og museers behov – ikke mindst når talen falder på tidsforbrug og brugervenlighed. Prisen kan måske afskrække nogle, men flere institutioner, f.eks. i en kommune, kan sammen oprette en filmkanal og dele udgifterne. Antallet af afspilninger på Byen i Byen viser, at der er et solidt "kundegrundlag", så man kan kun opfordre arkiverne – store som små – til at tage fat på formidlingen af deres filmsamlinger. I Danmark har stadsarkiverne i Aalborg, Vejle og Hjørring ligeledes oprettet filmkanaler på nettet, mens lokalarkiverne i Køge og Gentofte har valgt en anden løsning, nemlig at lægge deres film ud på YouTube.

Frederiksberg Stadsarkivs filmkanal findes på:

<http://byenibyen.frederiksberg.dk/>

◆
Forfatteren er arkivar ved Frederiksberg Stadsarkiv

Nyt i Arkivet – en arkivnyhed

Statens Arkiver er ved at opruste på formidlingsfronten. Et af de nye initiativer er et webmodul, "Nyt i Arkivet", hvor vi fortæller "gode historier" med udgangspunkt i arkivalier, som vi har modtaget i de sidste ca. 10 år. Hver måned lægges en ny udstilling på nettet. Den består normalt af 3-5 sider, men antallet kan være højere. To af siderne er obligatoriske. Den ene indeholder en hovedhistorie (typisk om et begivenhedsforløb), mens den anden giver en kort omtale af de anvendte arkivalier. I nogle tilfælde har vi også sider med bi-historier, der supplerer hovedhistorien ud fra andre synsvinkler. Desuden bringer vi som regel en side med litteraturhenvisninger. Kendere af det norske arkivvæsens hjemmeside vil måske nikke genkendende til strukturen. Arkivverkets netudstillinger har nemlig været en af inspirationskilderne.

"Nyt i Arkivet" tager ofte udgangspunkt i aktuelle begivenheder og jubilæer. I foråret bragte vi fx en historie om Københavns Hovedbanegård, som fylder 100 år i 2011. De fleste af de omtalte arkivalier er papirarkivalier fra de seneste årtier. Men det er også hensigten at bruge modulet til at "markedsføre" nogle IT-arkivalier. I det hele taget håber vi, at "Nyt i Arkivet" kan inspirere flere forskere, journalister og andre brugere til at udnytte de store arkivskatte, som vi hvert år bliver beriget med. Se www.sa.dk/content/dk/temaer_til_inspiration/webudstillinger/nyt_i_arkivet

◆
Jørgen Mikkelsen, seniorforsker og arkivar i Bevarings- og Kassationsafdelingen, Rigsarkivet, København.

De digitale arkivutfordringer er grenseløse!

Anne Mette Dørum

Innledning

Norge og Danmark har felles arkivtradisjonen, og vi har de samme utfordringene. Likevel har vi foretatt en del ulike valg. Dette gir grunnlag for interessante og tankevekkende diskusjoner. Formålet med de norske arkivarenes besøk i det danske riksarkivet 30. mars-1. april 2011 var å lære av hverandres tilnærminger, tankesett og erfaringer med håndtering av digitalt skapt arkiv, for hele prosessen fra tilsyn via bevaringsvurdering og uttrekksprosessen til langtidslagring og tilgjengeliggjøring.

Første dag – de store linjene

Første dag var viet ”de store linjene”. Vi presenterte hvordan riksarkivene har organisert arbeidet med digitale arkiv, inkludert en generell gjennomgang av hvordan det jobbes med definering av arkivuttrekk (SIP), arkiveringsversjoner (AIP) og bruksversjoner (DIP). Deretter fikk vi omvisning i høylagermagasinene. Det er tankevekkende hvor langt er det mulig å automatisere denne typen depot og hvor mye som kan gjøres ved å bruke standard bygningsmaterialer.

Dag 2 – spesialiserte sesjoner Det myndighetsvendte arbeidet

De ulike sidene ved det myndighetsvendte arbeidet ble diskutert,

med fokus på likheter og forskjeller. Temaene var tilsyn, veiledning, utarbeidelse av b/k-bestemmelser for digitalt skapte arkiv og operasjonalisering av disse ved avlevering. Utøvelse av Riksarkivarens myndighetsrolle var også et tema. Det var stor enighet om å fortsette erfaringsutvekslingen på dette området.

Danmark har lenge prioritert å få arkiver avlevert gjennom systematisk bk-vurdering av hele forvaltningen og omfattende avtaler om avlevering. Norge har hatt fokus på kvaliteten på arkivdanningen gjennom satsing på NOARK-standarden og tilsyn. I det siste har Danmark fått mer fokus på tilsyn, mens nordmennene har satt i gang et prosjekt for å oppdatere de felles bk-reglene for statsforvaltningen, kommuner og fylkeskommuner.

Presentasjonene og diskusjonene viste at det er helt klare forskjeller på dansk og norsk tilsynsvirksomhet. Dansk tilsyn dreier seg i hovedsak om skriftlig kartlegging av systemer og samlinger, mens norsk tilsyn har som formål å kontrollere arkivskapers etterlevelse av arkivloven med forskrifter.

Test, testprosedyrer, testmetodikk og testverktøy

Diskusjonene fokuserte på likheter og forskjeller og årsaker til at valgene av blir ulike.

Danmark bruker de samme strukturerte uttrekksmetodene som Norge (eksport av tabeller enkeltvis

som ren tekst supplert med fullstendig dokumentasjon). Hele databasen (minus system- og loggfiler) tas i mot, og deretter testes integritet, relasjoner og konsistens i dataene. Men det er ikke noe prinsipielt til hinder for at det kasseres tabeller før avlevering, f.eks. tabeller med redundant informasjon. Normalt endres strukturen i databasen bare hvis det er nødvendig av hensyn til at oppnå en relasjonell struktur på i. normalform.

I Norge pålegges offentlig sektor å generere strukturerte uttrekk basert på Riksarkivets krav. Vi legger til grunn at det strukturerte, predefinerte uttrekket fra databasene speiler den opprinnelige arkivdanningen, og at det vi bevarer faktisk er strukturert slik det elektroniske arkivet fremsto den gang det var i aktiv bruk. Ved hjelp av et standardisert rammeverk kan det digitalt skapte arkivet dermed rekonstrueres slik det opprinnelig fremsto, uten at vi behøver å bruke tid på å analysere hvordan det opprinnelig var organisert og strukturert hos arkivskaper.

Danskenes medieovervåking er interessant, dette er ikke etablert i Norge. Medieovervåkingen består av uthenting av et utvalg CD'er fra magasinet årlig og gjennomføring av kvalitetstester. Danskenes prosess fra mottak og frem til AIP-er i depot var imponerende. Norge må etablere et tilsvarende prosessløp og logistikkssystem.

Testmetodikken vi bruker har

■ Seniorrådgiver Jon Atle Haugen fortæller om norske arkiveringsversioner.

Foto: Jan Dalsten Sørensen.

mange fellestrekk. De danske tidsintervallene fra mottak av uttrekk til endelig godkjenning er sammenfallende med de norske. Det vil videre være interessant å diskutere kvalitetsindikatorer for testingen og sammenligne kriterier for avvisning eller godkjenning av uttrekk.

Logisk og fysisk bevaring

Sesjonen handlet om to av danskenes utviklingsprosjekter (http://www.rigsarkivet.dk/content/dk/forskning_og_udvikling/udviklingsprosjekter); FSK-prosjektet (Format- og Strukturkonverteringsprosjektet) og omkostningsmodellen. Temaet bitmagasin ble også berørt, og her presenterte Norge sine prosjekter for å etablere et digitalt sikringsmagasin; DIAS-prosjektet (Digital arkivpakkestrukturprosjektet; <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivbevaring/Elektronisk->

arkivmateriale/Standarder/DIAS) og ElMag3-prosjektet (<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivbevaring/Elektronisk-arkivmateriale/Langtidslagring/Nytt-digitalt-depot>). Diskusjonen fokuserte på hvordan vi beregner omkostninger ved digital bevaring og hvilke utfordringer vi har når det gjelder digitale magasiner og bitbevaring.

Tilgjengeliggjøring

Hensikten med all bevaring av arkiver er at arkivene skal kunne brukes senere. For digitalt skapt arkiv er dette perspektivet en stor utfordring, ettersom lagringsmedier, formater, visningsutstyr m.v. endres raskt. I en digital omgivelse er det ikke en "original" som kan forbli uendret i et tusenårsperspektiv. For det digitalt skapte arkivet er utfordringen å velge metoder som gjør at man kan være trygg på at arkivet er det som

det gir seg ut for, at innholdet ikke er endret, at det fortsatt kan hentes fram og at det kan leses også om tusen år.

Siste dag – oppsummeringer

Siste dag oppsummerte vi i plenum de inntrykkene vi hadde fått og det vi hadde lært. Det er nyttig å utveksle erfaringer med arkivmiljøer i andre land, og det er godt å diskutere med kolleger. For noen av nordmennene var dette første møte med kolleger utenfor Norge. Viktigheten av det sosiale samværet kan ikke undervurderes, det er mye lettere å ta kontakt når man har møttes i en sosial sammenheng tidligere.

Forfatteren er avdelingsdirektør i Riksarkivet, Oslo.

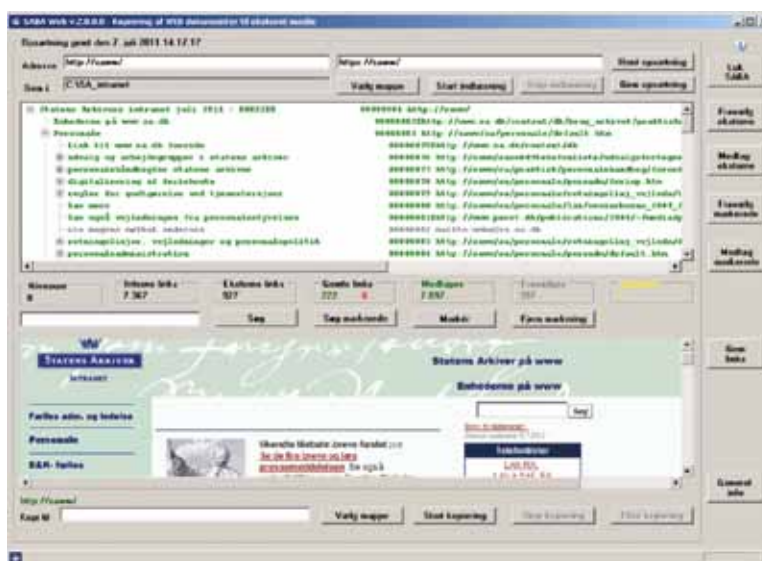
Programmer til bevaring og indsamling af digitale private arkivalier

Peter Edelholt

Som tidligere beskrevet i Nordisk Arkivnyt (NA-2/2009) gennemfører Statens Arkiver i perioden 2009-2012 et pilotprojekt, der skal styrke bevaringen og indsamlingen af digitale private arkivalier i Danmark. Projektet har blandt til formål at udvikle programmer, der kan gøre det lettere for mindre arkivskabere at bevare og aflevere deres digitale arkiver. Der er foreløbig udviklet fire programmer, der under ét betegnes som SABA-suiten (Statens Arkivers Basale Arkivprogrammer). Programmerne udleveres frit til alle interesserede.

Tre af SABA-programmerne, SABA Kopiering, SABA Arkivalie og SABA Arkiv blev frigivet medio 2010 og er ved flere lejligheder blevet demonstreret for nordiske kolleger, og vil derfor ikke blive nærmere omtalt. Det fjerde program, SABA Web, vil blive frigivet i efteråret 2011. Baggrunden for udviklingen af SABA Web er, at flere større virksomheder og organisationer i dag anvender deres intranet intensivt til videndeling og interne informationer, der ikke i systematisk form gemmes

andre steder i organisationen. Meget af dette materiale vurderes at være bevaringsværdigt. SABA Web anvendes til at danne et udtræk af de filer/dokumenter, der er lagret på et intranet. De enkelte intranetsider, hvor links til de enkelte filer/dokumenter er placeret, men som også indeholder andre informationer, bliver ligeledes gemt. Et intranet kan i én optik betragtes som en emneinddelt, hierarkisk mappestruktur (jf. inter/intranettets 'sitemap'), og SABA Web fungerer på mange måder som SABA Kopiering. Nedenfor et skærbillede fra en "høstning" af Statens Arkivers intranet:

Når intranettet er indlæst vil det fremstå som en 'traditionel' mappestruktur. Brugeren får mulighed for at gennemse de enkelte intranetsider og tage stilling til, om intranetsi-

den skal medtages i udtrækket eller kasseres. Det samme gælder for de filer/dokumenter, der er linket til fra de enkelte sider samt for links til eksterne internetsider. Når udvælgelsen er foretaget, gemmes de valgte sider (html-sider) og de på siden tilknyttede dokumenter. Inden lagringen konverteres de enkelte html-sider til TIFF-format, mens de tilknyttede dokumenter gemmes i originalformat. Herefter kopieres, som i programmet SABA Kopiering, filerne til et Modtagelsesformat, der kan afleveres til en arkivinstitution.

Med SABA Arkivalie foretages konverteringen af de originale dokumentformater til TIFF samt produktionen af en arkiveringsversion i henhold til gældende krav. Den ovenstående intranet-struktur med intranetsider og tilknyttede dokumenter vil blive bevaret i arkiveringsversionen, som kan indlæses i SABA Arkiv, hvor der også er mulighed for fri-tekstsøgning, idet alle dokumenter og intranetsider også gemmes i en tekstversion.

Skribenten er projektleder for DPA og arkivar ved Erhvervsarkivet i Århus.

Hensynet til brugerne ved flytning af arkivalier

- hvordan flytter man 220 km arkivalier uden at genere brugerne?

**Kristian Bruhn
og August Eriksen**

I perioden fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2012 flyttes 220 km arkivalier til de nye magasiner på Kalvebod Brygge. Det svarer til ca. 92 % af Rigsarkivets og Landsarkivet for Sjællands samlede samling på ca. 240 km.

For et arkivs brugere er ekspeditionstiden af betydning for vurderingen af arkivets serviceniveau. Når en større samling arkivalier skal flyttes fra en lokation til en anden, må arkivet derfor afbalancere hensynet til, at flytningen skal foregå så effektivt og billigt som muligt, med hensynet til at flytningen skal genere arkivaliernes brugere så lidt som muligt.

Rigsarkivet har mange gange før flyttet mindre dele af samlingerne, men flytningen af så store mængder gjorde det til en udfordring og vision for flyttearbejdet, at sikre at der i videst muligt omfang blev taget berettigede hensyn til brugerne.

I 2009 udarbejdede Bygge- & Flyttesekretariatet en rammetidsplan, der kom til at danne det faste grundlag for flytningen af 180 km fra Rigsarkivets fjernmagasiner over en periode på 18 måneder. Det stod klart, at gennemførelse af flytteopgaven ville blive afhængig af menneskelige, vejrmæssige, logistiske faktorer mv. Det betød, at visse af de planlagte aktiviteter kunne blive fremskyndet, udsat, forkortet eller forlænget. Derfor blev rammeplanen suppleret med en

regnearksbaseret dynamisk tidsplan, der løbende kunne vise, hvornår bestemte arkivalier forventedes at blive flyttet i lyset af den faktiske fremdrift i flytteprocessen.

Der var hermed skabt et redskab, der gjorde det muligt for Publikumsafdelingen løbende at indtaste oplysninger om flytteterminer i Daisy (Statens Arkivers arkivdatabase) og hermed præsentere opdateret og tidstro information for arkivets brugere om aktuelle midlertidige lukninger for ekspedition i de konkrete arkivserier, der netop var under flytning.

Den dynamiske tidsplan kunne også bruges til at sikre, at Publikumsafdelingen fik hjemkaldt arkivalier rettidigt fra brugerne og stillet dem tilbage på plads, således at der kunne foretages ordnet flytning.

Når brugerne havde påtrængende behov for at benytte arkivalier, der var ved at blive flyttet, var der åbnet mulighed for, at Publikumsafdelingen kunne imødekomme behovet, ved at der på de tomme pladser i magasinerne til erstatning for de udlånte arkivalier blev opsat tomme æsker med den korrekte etiket og stregkode påsat. Der kunne også opsættes tomme æsker, når det viste sig, at arkivalier ikke kunne hjemkaldes rettidigt, og når flyttetidsplanerne ikke kunne realiseres. Der blev af flyttebevillingen overført ressourcer til Publikumsafdelingen svarende 1½ årsværk til at bestræbe det ekstra arbejde under flytteperioden.

Foran os står en udflytning af 40

km fra Landsarkivet for Sjælland, hvor vi er i den gunstige situation, at vi kan foretage udflytningen over en lang periode i kun én flyttestrøm, og hvor vi kan drage nytte af de hidtil indvundne erfaringer. Dette bibringer nye muligheder for at give brugerne den bedst tænkelige adgang til arkivalierne, mens flytningen står på.

Det kommer til at foregå på den måde, at Bygge- & Flyttesekretariatet udarbejder en rammetidsplan over, hvornår de forskellige reoler på Landsarkivet forventes tømt. Derudover sørger vi for, at reolerne er flytteklar en uge før, arkivalierne nedpakkes. Det sker ved, at vi ind sætter erstatningsæsker de steder, hvor der er udlån i samlingerne. Derefter pladsregistreres alt med stregcodescanning til pladssignaturen 06+FlytKB32+FLAK, og reolerne afspærres med tape, så alt står klar, når flyttefolkene kommer til netop den reol omkring en uge senere. Hvis man som bruger, bestiller arkivalier registreret hertil, får man i Daisy i kraft af pladsregistrering til 06+FlytKB32+FLAK automatisk meddelelsen "Den fysiske enhed er under omflytning til nyt magasin, og ekspeditionstiden kan derfor i øjeblikket være op til 3 uger" (ved fjernlån op til 5 uger). I praksis vil enhederne gennemsnitligt være tilgængelige på den halve tid. Bestillingssedlen for magasinenheden bliver udskrevet automatisk, når den pladsregistreres til dens nye permanente lokation i magasinerne på Kalvebod Brygge. ♦

HMV

Heraldik – Nu!

■ Foto: Martti Kupiainen.

Jussi Nuorteva

Heraldiken hör ihop med arkiven. De lack- eller papperssigill som fogades till breven hade i likhet med de senare allt vanligare stämplarna en säkerställande funktion; de garanterade att dokumentet i fråga var autentiskt och hade beviskraft. Diplomaten, heraldiken och sigillografin (= sfragistiken) hörde länge till de områden där arkivarierna förväntades besitta metodologiska basfärdigheter.

Porträttet av min föregångare statsarkivarien Reinhold Hausen (1850–1942) påminner mig dagligen om kopplingen mellan heraldisk kultur och arkiv. På denna målning sitter Hausen vid sitt skrivbord med en rad medeltida urkunder vilka försetts med stora lacksigill. Hausen utgav också den utförliga handboken *Finlands medeltidssigill* (1900), som nu är tillgänglig i Arkivverkets digitalarkiv.

Riksarkiven utgör officiella heraldiska sakkunnigorgan i såväl Sverige som Finland. I Finland sköts uppdraget av en heraldisk nämnd, som tillsätts av Riksarkivet. Ordförande för Heraldiska nämnden är riksarkivarien. I Sverige var Riksheraldikerämbetet en fristående myndighet ända till 1953, under ledning av en riksheraldiker. Därefter har de heraldiska frågorna i Sverige sköts av statsheraldikern som är en tjänsteman vid Riksarkivet. Den

heraldiska nämnd som tillsätts av svenska Riksarkivet är som nämnden i Finland ett sakkunnigorgan. Hanteringen av de heraldiska myndighetsfunktionerna i de olika nordiska länderna är föremål för en pågående benchmarking, i enlighet med ett beslut av de nordiska riksarkivarierna.

Överraskande ofta får jag frågan om inte heraldiken redan tillhört en förgången tid. Ingalunda! Den heraldiska kulturen är exceptionellt internationell och fortlever i högönsklig välmåga ute i världen – oberoende av samhällsskick eller politiska system. Utöver de statliga heraldiska emblemen har nästan varje kommun, län eller annan regionförvaltningsenhet i Europa ett eget vapen. Heraldiken är i allra högsta grad en del av vårt gemensamma europeiska kulturarv.

Vapnen väcker fortfarande starka känslor, åtminstone i Finland. Vimpeln med kommunen Bromarfs vapen hör fortfarande till den lokala affärens populäraste produkter i den del av Tenala kommun där jag har min sommarstuga. Bromarf blev en del av Tenala kommun år 1976. På motsvarande sätt har min hustrus tidigare hemkommun Ylihärmäs vimpel med kommunvapnet blivit mäktigt populär, efter att Ylihärmä 2008 fogades till Kauhava. Vapnet står fortfarande för samhörighet och stark identitet.

Till sin karaktär är heraldiken exakt och noga reglerad genom en

terminologi som kan översättas till alla europeiska språk. Visualisering gör termerna mer lättförståeliga. Heraldiken utgör av dessa skäl ett intressant objekt för modern forskning som bygger på digitala informationsförråd.

Finlands riksarkiv inledde i början av 2011 produktionen av en heraldisk databas som enligt de högt ställda målen skulle vara allmän-europeisk med goda sökfunktioner. Databasen *Europeana Heraldica* (<http://extranet.narc.fi/eh/>) befinner sig ännu i pilotskedet, men redan efter ett halvår innehåller den samtliga befintliga och tidigare finländska kommuners vapen, som ofta föreligger i flera varianter. De har kompletterats med lack- och papperssigill samt heraldiskt material i tryck.

Under testandet av den heraldiska databasens internationella funktioner har söktermerna inmatats på åtta språk vilket innebär att materialet är tillgängligt och sökbart på t.ex. franska, norska, holländska

eller estniska. Vid hantering av materialet står också nya metoder för t.ex. gestaltande identifikation till buds på motsvarande sätt som inom den äldre numismatiken.

När databasen tillförts heraldiskt material med anknytning till person- och släktvapnen kommer den att erbjuda nya möjligheter till person- och kulturhistorisk forskning. Huvudbaneren och anvapnen från 1600- och 1700-talet i Tenala kyrka, som jag dokumenterade senaste sommar, härstammar från ätter vilka verkat inom det svenska riket (Fleming, Horn, Boije, Jägerhorn, Stålbarm, Svinhufvud m.fl.) och i Danmark (Rosencranz) samt i Skottland (Muir, Jordan), bara för att nämna ett exempel.

Heraldiken med sina symboler och termer kan ha flera sekler på nacken, men i den digitala världen öppnar sig helt nya möjligheter till heraldisk forskning. Arkiven kan i detta sammanhang producera material som i sann europeisk anda är tillgängligt på alla språk. Det hör inte till vanligheten.

■ Databasen *Heraldica Europeana* har försetts med söktermer som gör det lätt att hitta t.ex. Kejsarliga Finska Senatens papperssigill.

■ Pertti Vuorinen sitter vid kunddatorn.

Pertti Vuorinen

Finska arkivverket har efter ett flertal utredningar utvecklat ett elektroniskt system för beställning av handlingar (Astia). En första pilotversion av systemet har testats på Riksarkivet och i Uleåborgs landsarkiv under den gångna sommaren. De facto ansvarige för forskarservicen på Riksarkivet redogör nedan för sina erfarenheter.

Undertecknad har nästan tre decennier av forskarservice i Finlands

riksarkiv bakom mig. Under alla dessa år har jag hanterat hundratusentals beställningsblanketter, där forskare och andra kunder med hjälp av det manuella beställningssystem som tillämpats på Riksarkivet i över ett sekel och i landsarkiven i flera decennier beställer fram unika handlingar som belyser Finlands historia. Därmed är jag mycket van vid konventionell (= manuell) forskarservice och borde rimligen motsätta mig alla förändringar i densamma. Beställarens namn, angiven arkivbildare med signum, datering

och en underskrift som bekräftar beställningen – se där, det framslipade perfekta (manuella) servicesystemet!

Från utredningar till åtgärder

Men hur gick det sedan? Införandet av ett elektroniskt beställningssystem har dryftats i åtminstone tio år i Arkivverket, naturligtvis utgående från vår VAKKA-arkivdatabas. Jag har kunnat medverka i flera arbetsgrupper som ingående övervägt införandet av elektronisk forskarservice. Vi har följt med hur våra nor-

Foto: Tomi Mustikka.

diska systerorganisationer tampats med samma utmaningar. År 2003 bekantade vi oss med danska Daisy, och något år tidigare fick jag insyn i de pågående elektroniska projekten vid Sveriges riksarkiv.

Arbetsgrupperna förmådde, trots ingående förtrogenhet med problematiken, dock inte åstadkomma de önskade sökvägarna. Nya krafter med en klar uppfattning om den elektroniska världen av igår och idag behövdes. Juha Kotipelto, som numera är projektchef vid Statens konstmuseum,

Det elektroniska systemet för
beställning av handlingar =

sant

startade ett projekt som efter två års arbete gav Arkivverket vad man önskat: ett fungerande elektroniskt system för beställning av material som fick benämningen Astia [av finskans Asiakirjojen sähköinen tilausjärjestelmä = Elektroniskt system för beställning av handlingar]. Att det lyckades är framför allt projektledaren Vili Haukkovaaras och programmerarna Antti Laukkonens och Jan Nymans förtjänst. Till framgången bidrog ett interaktivt förhållningssätt som var rätt fjärran från den rådande arbetskulturen i Finland: Kotipelto, Haukkovaara m.fl. ansåg helt enkelt att man så ofta som möjligt borde konsultera dem som verkar inom kundtjänsten. Det gamla tsaristiska sättet att läsa rapporter och utfärda ukaser fungerar inte längre.

Vi samlades ofta för att dryfta problem och önskemål som framförts av jourhavande i kundtjänsten. Också mer eller mindre orealiserbara förslag beaktades. Vi vandrade i magasinerna och gjorde klart för pla-

neringsansvariga att arkiven bildar en komplicerad helhet. Att skapa ett beställningssystem för bibliotek är inte särskilt svårt i jämförelse med den utmaning som beställning av arkivhandlingar utgör.

Efter all planering och alla förberedelser var vi inom Arkivverket beredda att i början av juni 2011 testa en pilotversion av beställningssystemet vid Fredsgatans enhet av Riksarkivet och i Uleåborgs landsarkiv. Visst fanns det förutfattade meningar, men hur utföll testet?

Fungerande pilotversion

Med hjälp av Astia-systemet kan man göra fritt formulerade beställningar, dvs. skriva in uppgifter ur en arkivförteckning eller VAKKA-arkivdatabasen och skicka dem till jourhavandes dator. Det är ett utomordentligt enkelt, snabbt och okomplicerat sätt att beställa, om kunden befinner sig i ett arkiv. Tyvärr innebär det inte en förbättring för arkivet, och inte heller nödvändigtvis för kunden, eftersom det

bara betyder att tangentbordet ersatt pennan. (Att kunden får tillgång till det dokument han eller hon vill se är förstås A och O.)

Under pilottestet försökte vi genom handledning få våra kunder att beställa handlingar med hjälp av Astias funktioner för bassökning och relevanssökning. Sökningar som gjorts på detta sätt registreras i systemet och möjliggör t.ex. statistik över de mest använda arkiven för instanser som ev. behöver sådan statistik. Till en början var en stor del av beställningarna fritt formulerade, men nu – efter två månader – har vi lyckats få våra kunder att använda de mer avancerade alternativen.

Vad lärde vi oss i kundtjänsten under pilotskedet? Först och främst insåg vi att Astia fungerar så väl att systemet kunde förbli i bruk även efter den första månadens testskede. Nu, i mitten av augusti görs nästan inga beställningar längre på det gamla sättet med hjälp av tryckta beställningsblanketter. Som veteranjourhavande borde jag skarpt motsätta mig alla reformer, men i ärlighetens namn måste jag redan efter två månader erkänna att det gamla över sekelgamla beställningssystemet kan lämpas över bord, utan saknad.

Skäligen tillfredsställda kunder

Hur har då våra kunder tagit emot Astia? Erfarenheterna har varit positiva såväl i Helsingfors som i Uleåborg. Under testet bereddes kunderna möjlighet att ge respons om det nya beställningssystemet. Endast 20 kunder gjorde det, vilket i finländsk kultur innebär att beställarna varit nöjda med det nya tillvägagångssättet. Om det inte hade fungerat skulle responsen ha haft helt andra dimensioner.

Ur denna kundrespons har jag valt att citera följande: "Jag gjorde materialsökningar som gällde handlingar i Byggnadsstyrelsens och Republikens Presidents kanslis arkiv. Materialet hittades utan större besvär. I det försträmda fallet använde jag kanske alltför detaljerade sökord." De övriga kommentarerna

höll samma stil. De var visserligen få men gav enligt min mening klara riktlinjer för fortsatt utveckling av Astia. VAKKA-arkivdatabasen bör vidareutvecklas och förses med flera ämnesord. De timmar som offras på skolning och handledning av kunder samt i syfte att öka kännedomen om Arkivverket är aldrig bortkastade.

Att undertecknad åldrande arkivtjänsteman är mer än nöjd med vårt spirande elektroniska system för beställning av handlingar torde redan ha framgått. Under hela pilotskedet kunde vi jourhavande i Helsingfors och Uleåborg kommentera programmet, ge synpunkter och framföra önskemål som i regel genast beaktades. Nästa skede i utvecklingen av Astia torde leda till exaktare sökfunktioner och det viktigaste av allt: det bör bli möjligt att göra beställningar via arkivdatabasen. Astia gör det möjligt för kunderna att välja handlingar som de vill beställa, överföra dem till en virtuell korg och skicka in beställningen.

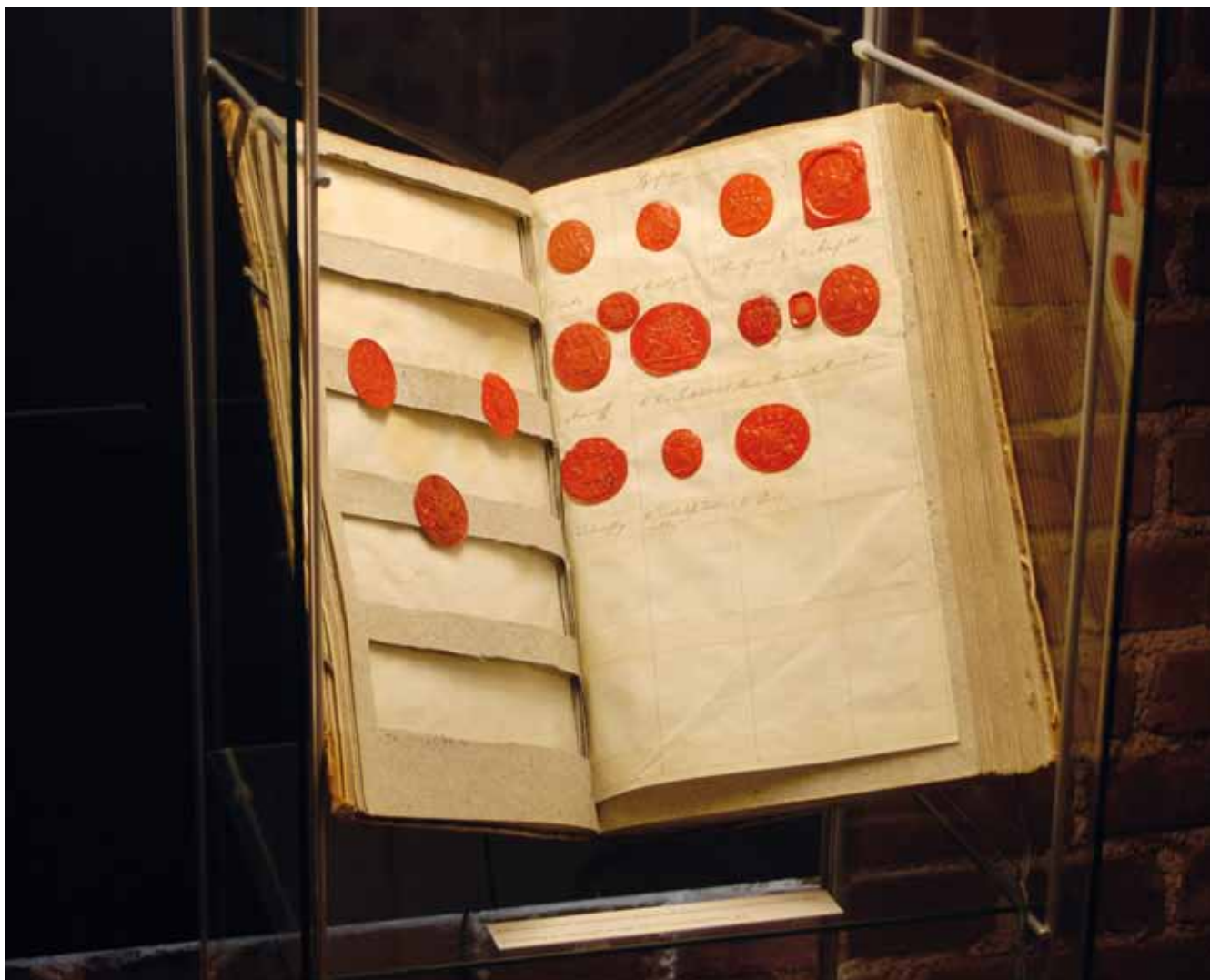
Nästa år har Arkivverket ett fungerande elektroniskt beställningssystem – det är jag övertygad om. I dag är det inte ännu möjligt att beställa handlingar via hemdatorn, men förberedelserna är på god väg. Jag vågar tro att en avsevärd del av beställningarna av handlingar sker via hemdatorn redan sommaren 2012.

När Astia-systemet är fullt utbyggt kommer det att omfatta en hel rad funktioner: beställningar av handlingar, utredningar och expeditioner, men också ansökningar om tillstånd att nyttja handlingar. Det kommer även att bli möjligt att följa med hur den egna beställningen framskrider. För kunden medför Astia att utarbetandet av källförteckningar sker snabbare.

Finland har som känt två nationalspråk. Astia kommer därmed att vara tillgängligt för alla nordiska kunder fr.o.m. år 2012. Senast vid våra gemensamma nordiska arkivdagar i Tavastehus kommer alla att få bekanta sig med Astia.

Skribenten är forskare vid Riksarkivet med särskilt ansvar för kundbetjäningen i forskarsalarna.

■ "Finska adelns sigillbok" ingår i Riksarkivets samlingar och visas på utställningen fram till slutet av oktober.

Nordisk konferens och utställning

om person- och släktvapen i Östersjöområdet

John Strömberg

Den sjätte nordiska konferensen med temat person- och släktvapen i Östersjöområdet anordnades den

21-22 maj i Helsingfors. Föredragen hölls i Riddarhuset där de nyrestaurerade vapensköldarna för sin del bidrog till att påminna om de släktförbindelser som förekommer i Östersjöområdet. Riksarkivet un-

derstödde konferensen genom att anordna en utställning om användningen av person- och släktvapen i Finland och genom att bidra till utgivningen av en bok med en rad artiklar som mera ingående belyser

■ Riksarkivet har nyligen låtit digitalisera den relativt omfattande samlingen ritningar till mellankrigstidens frivilliga försvarorganisationer. Nurmo skyddskårs fana från 1933 är rikligt dekorerad med riksvapnet, Österbottens vapen och ätten Mannerheims vapen till vänster och på andra sidan bl.a. skyddskårsmärket.

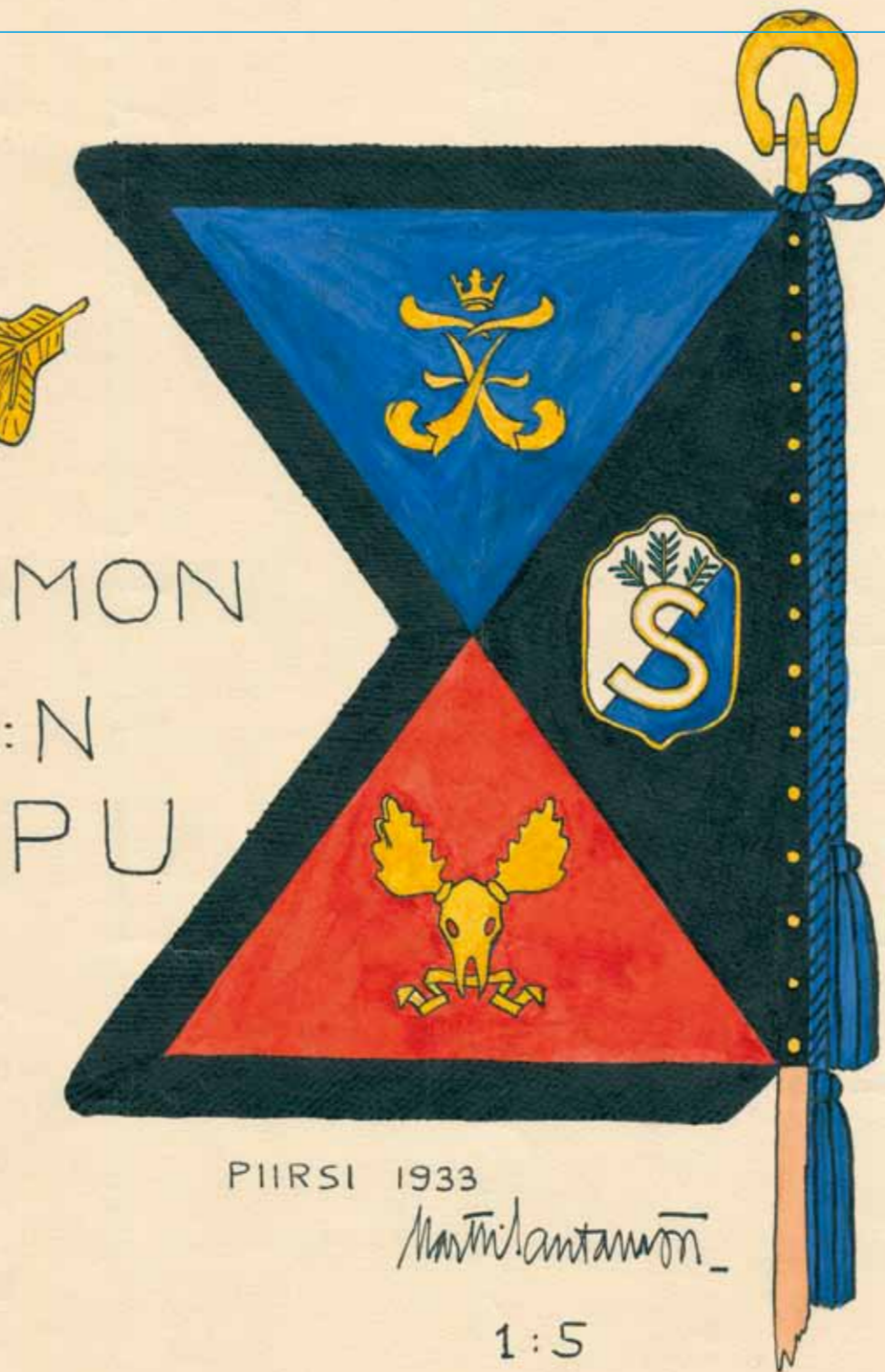
ämnet. Öppningen av utställningen fungerade samtidigt som en informell sammankomst före själva seminariet.

Den nordiska heraldiska konferensen har allt sedan starten i Kalmar för tio år sedan samlat ett hundratal deltagare vartannat år. Konferenserna anordnas av sällskapet Societas Heraldica Scandinavica i samarbete med de nationella heraldiska föreningarna och med stöd av fonder, museer och arkiv. Varje konferens har haft ett särskilt

tema och har erbjudit möjligheter att dryfta frågor också i anslutning till de slag av heraldiska ärenden som handläggs av riksarkiven i de nordiska länderna.

Riksarkivets utställning visar genom exempel hur vapen och sigill genom tiderna använts som identitetssymboler för både enskilda personer, släkter och föreningar. En stor del av dokumenten och föremålen har lånats av privatpersoner och institutioner, men också en del av Riksarkivets privatarkiv och sam-

lingar har kommit till användning. Den i slutet av 1800-talet relativt livliga genealogiska och heraldiska forskningen inom arkivet gav t.ex. upphov till samlingar som belyser både den medeltida användningen av vapen och sigill och adelns vapenbruk under 1600- och 1700-talet. Arkivarierna K. A. Bomansson (1827-1906) och Reinhold Hausen (1850-1942) – den förste med titeln statsarkivarie – bedrev båda forskning på området och gav ut skrifter som fortfarande är av betydelse. I

Riksarkivet förvaras dessutom arkiven efter flera framstående heraldiska konstnärer i Finland.

Utställningsplanen baserar sig på den bok Ph.D. Antti Matikkala och fil.mag. Wilhelm Brummer hade redigerat och som utgavs i samband med att utställningen öppnades och seminariedeltagarna samlades. Boken *Henkilö- ja sukuvaakunat Suomessa* (Person- och släktvapen i Finland) är utgiven av Finska Litteratursällskapet och ingår i arkivverkets skriftserie. Boken är

för närvarande tillgänglig på finska, men det finns förhoppningar om att en svensk upplaga utkommer. Utställningen förevisar uttryckligen dokument, vapen, fanor och dekorerade föremål vars tillkomst och vidare sammanhang förklaras i artiklarna.

Som en vinjett för utställningen fungerar Hertigen av Finland och biskopen av Linköping Bengt Birgerssons rittarsigill från 1280-talet. Reinhold Hausen publicerade en bild av sigillet i boken *Finlands*

medeltidssigill (1900) och konstnären Akseli Gallen-Kallela använde detta som förebild då han skapade fransidan till general Mannerheims porträttmedalj till minnet av kriget 1918. Initiativet till medaljen togs av officerarna i högkvarteret. Gallen-Kallelas originalteckning i kolossalformat har lånats från Krigsmuseet. Medaljen kan ses som en hänvisning till den uppmärksamhet generalen, sedermera marskalken, visade heraldiken i olika sammanhang. Utställningen ger genom före-

mål och dokument exempel på hur Mannerheim använde ättens vapen och lät detta avbildas t.ex. på en av de frivilliga försvarsorganisationernas fanor.

Användningen av vapen var ännu i början av 1900-talet i hög grad förbehållen adeln, även om det förekom att t.ex. ofrälse ämbetsmän använde heraldiska emblem i sina sigill. Både boken och utställningen visar emellertid indirekt att bruket av vapen tidigare var allt annat än utbrett inom de övriga samhällsständerna. Utställningen förevisar både sköldebrev utfärdade av Sveriges konungar och vapenmålningar bekräftade av Rysslands kejsare under storfurstendömet. Ministerstatssekreteraren, generallöjtnant August Langhoffs friherrliga vapen från 1912 var det sista vapen som bekräftades för adlig värdighet i Finland. Den ståtliga vapenmålningen godkändes av Nikolaj II och ingår numera i Langhoffs privatarkiv. Några av de sköldebrev som ställts ut ingår alltså i Riksarkivets samlingar, andra har lånats från Finlands Riddarhus.

Adelns bruk av vapen var mångsidigt och kanske särskilt framträdande under stormaktstiden. Ett exempel är användningen av vapensköldar i samband med begravningar. Utställningen visar ett par vapen från östra Finland, huvudbanen för Anders Skalm och Arvid

Johan Hästesko, vilka båda avled under senare delen av 1600-talet. De i trä snidade föremålen tillhör historiska museet i Lahtis.

Användningen av huvudbaner och anvapen i samband med begravningar belystes tämligen utförligt under själva konferensen. Fil.dr Inga von Corswant-Naumburg höll ett föredrag om brukets utbredning i Östersjöområdet medan Dr. Arnulf v. Ullman behandlade de vapensköldar som finns upphängda i Tallinns domkyrka. Efter den egentliga konferensen företog en del av deltagarna dessutom en exkursion till Estlands huvudstad och hade då möjlighet att studera vapensköldar från riddarhuset och de restaurerade vapensköldarna i domkyrkan.

En del av utställningen ägnas det växande intresset för person- och släktvapen i Finland under de senaste årtiondena. Uppskattningen för heraldiken i privata sammanhang vaknade till liv redan på 1950-talet och kan delvis förknippas med processen att fastställa vapen för samtliga kommuner i Finland. Inflytandet från Sverige och andra europeiska länder var uppenbarligen också av betydelse. Fram till 1970-talet var det i huvudsak samma konstnärer – bland dem Gustaf von Numers, Olof Eriksson och Ahti Hammar – som skapade de nya kommunvapnen, person- och släktvapnen. Den uppskattning heraldiken för

närvarande åtnjuter i Finland utgör en del av det utbredda intresset för släktforskning och grundandet av släktföreningar.

En förhållandevis stor del av utställningen visar vapen skapade av heraldiska konstnärer som för närvarande är verksamma. De utställda vapenteckningarna är i regel konstnärernas egna originalritningar. Fram till slutet av 2010 hade Heraldiska Sällskapet i Finland registrerat över 1 600 person-, släkt- eller samfundsvapen. Det är fråga om det största och äldsta privata vapenregistret i Norden. En del av de nytilkomna vapnen saknas dessutom i registret.

I detta sammanhang kan det nämnas att också presidenterna i Finland antagit ett personligt vapen, förutom de som från tidigare haft ett släktvapen. Detta har skett då de blivit riddare av Kungliga Serafimerorden i Sverige eller storkorsriddare av danska Dannebrogorden. Statuterna för dessa ordnar förutsätter nämligen att riddarna antar ett vapen. Utställningen visar samtliga presidenters vapen och även sådana som tillhör andra högre tjänstemän och militärer i Finland som utnämnts till ordensriddare.

Skribenten är specialforskare vid Riksarkivet och sekreterare i Heraldiska nämnden.

Många kockar kring utställning i Genève kring Ålandsfrågan

Pertti Hakala

Bland de många territoriella dispyter i Europa som löstes efter Första världskriget fanns också en rad nordiska som involverade ett antal länder: folkomröstningarna om Slesvig-Holstein (Danmark-Tyskland), frågan om Spetsbergens statstillhörighet (Norge) samt dragkampen om Åland (Sverige-Finland). Ålandsfrågan kom år 1921 att lösas av Nationernas Förbund (NF). Att frågan om Ålands statstillhörighet kunde lösas på fredlig väg för 90 år sedan uppmärksammas med en utställning i f.d. NF:s Palais des Nations i Genève, som numera hyser FN:s Europakontor (UNOG). Utställningen i NF:s museum öppnades den 21 juni 2011, och pågår till årets slut.

Initiativet till utställningen togs av Finlands permanenta representation i Genève, där man inom kort kunde notera ett intresse inom UNOG för detta projekt som förenar nutid och historia och betonar arvet från NF. Att Ålandsfrågan löstes på fredlig väg och i samklang med FN:s principer och syften bidrog förstås till intresset. Eftersom NF:s nyöppnade museum i *Palais des Nations* än så länge är relativt okänt var en temporär utställning som kunde locka ytterligare åskådare välkommen.

Verkställandet av projektet vidtog i januari 2011. Det hade utgått från Finlands Utrikesministerium

(UM), som fölaktligen höll i trådarna under det inledande skedet. Sonderingar hos Riksarkivet (RA) och Ålands museum (ÅM) gav besked om beredskap att medverka och skicka representanter till Genève för studium av relevant arkivmaterial i NF:s arkiv. Filosofie doktor Kenneth Gustavsson (ÅM) och forskare Pertti Hakala (RA), bägge med åländsk anknytning, bekantade sig under ett par jäktade dagar i februari med materialet och faciliteterna och förde inledande diskussioner med företrädare för UNOG, i synnerhet utställningsansvarige Fabrice Arlot.

Flera utmaningar

En rad utmaningar kunde strax noteras. Företrädarna för UNOG bekymrade sig över koordineringen och planeringen av ett projekt med aktörer i såväl Genève, Helsingfors som Mariehamn. Det sobra NF-museet framstod som en estetiskt krävande miljö. Det gällde att skapa en helhet i dräglig paritet med museets permanenta utställning där verk av världskända konstnärer, uttrycksfulla och dramatiska fotografier, intresseväckande föremål och dokument av dignitärer presenterade NF:s historia på ett smakfullt, sparsmakat och pedagogiskt sätt. Huruvida det skulle lyckas inom ramen för NF-museets avdelning för temporära utställningar (väggyta: 8 + 2,5 + 4,5 m² och 2 små golvvittriner) var sedan en annan fråga. Att det inte skulle råda någon brist på utställ-

ningsmaterial var klart från början.

Sammanställandet av utställningen föll i praktiken på de två emisariernas lott. Kenneth Gustavsson inventerade det rikhaltiga bildmaterialet från 1900-talets första hälft i Ålands Museums samlingar, medan Pertti Hakala bekantade sig med arkivmaterialet i RA, UM:s arkiv och NF:s arkiv samt relevant litteratur. Den första utställningsplanen i början av april ratades av UNOG som alltför historiecentrerad, men nästa version där inemot hälften av utrymmet reserverats för en presentation av det självstyrande Åland kunde godkännas av alla parter. Halveringen av utrymmet för den egentliga Ålandsfrågan 1917–1921 kontrades med en kronologiskt avancerande bildsekvens som skulle ”hålla ihop” utställningen. Förskjutningen av fokus innebar att det plötsligt behövdes ett stort antal nutida Ålandsrelaterade utställningsobjekt (dokument, fotografier), som visade sig svåra att uppdra.

Eliminering och vägning på guldväg

Efter komprimeringen av utställningens historiska del fanns det inte längre någon plats för konkreta föremål: De tre militära huvudbonaderna som på ett mycket konkret sätt skulle ha illustrerat den militära närvaron på Åland 1918 (rysk, svensk, tysk och finländsk) fick stryka på foten, och så fick även den chifferutrustning som skulle ha påmint om en dimension i dåtida informa-

21 June 2011
31 December 2011

MUSEUM

The **Åland Islands Solution** A precedent for successful international disputes settlement

MINISTRY FOR FOREIGN
AFFAIRS OF FINLAND

THE NATIONAL ARCHIVES
OF FINLAND

Museum of the League of Nations – United Nations Office at Geneva
Palais des Nations – B Building, 1st floor, door B20 – 8-14, avenue de la Paix – 1211 Geneva

tionsförmedling per telegraf, m.m. Tråkigt nog.

Utställningstexterna (6 tematiska introduktioner, föremåls- och bildtexter) tillkom på motsvarande sätt, efter val av utställningsobjekt i samråd med företrädare för UM och RA, och blev därefter underkastade noggrann granskning. Ålands ställning är, som känt, reglerad genom internationella avtal, finländsk lagstiftning och ett regelverk med Åland som part. Vad som sägs om Åland på ett internationellt forum, vilket NF-museet i Palais des Nations onekligen är, måste därför avvägas och avstämmas efter s.k. förankring. Korrigeringarna av terminologi och framställning var följaktligen en nödvändig del av den tillkomstprocess som även inbegrep överraskande yrkanden på nedtoning av utställningens militära inslag.

UNOG hade i ett tidigt skede åtagit sig att sköta det praktiska: grafisk utformning, tryckning av alla utställningstexter (inklusive utställningsaffischen och -broschyren), bildbehandling, inramning av dokument i original, upphängning m.m., i enlighet med den godkända utställningsplanen. Tack vare detta ändamålsenliga arrangemang kunde texterna och bildmaterialet från Finland (inklusive Åland) skickas i elektronisk form för tryckning på ort och ställe. Utrikesministeriet skötte transporten av de sist och slutligen rätt få dokument i original från RA och UM:s arkiv som rymdes med.

Att UNOG i samråd med Finlands representation i Genève kunde bygga upp utställningen i fred, utan störande inblandning, och ge den en grafisk form som var i samklang med NF-museet var säkert en fördel.

Utställningen har getts rubriken *The Åland Islands Solution A precedent for successful international disputes settlement*, för att framhäva Ålandsmodellen som ett sätt att lösa bilaterala konflikter på fredlig väg. Vid öppnandet av utställningen den 21 juni talade generaldirektören för FN:s kontor i Genève Kassim-Jomart Tokajev, Finlands ambassadör Hannu Himanen, Sveriges ambassadör Jan Knutsson och talmannen i Ålands lagting Roger Nordlund. Ett hundratal inbjudna, bland dem många ambassadörer, hade infunnit sig, vilket enligt sakkunniga vittnade om god uppslutning.

Dokumentutställningen i Palais des Nations kring Ålandsfrågan är också tillgänglig via Facebook: <http://www.facebook.com/media/set/?set=a.232093406804551.75863.169276366419589>.

FAKTA

Utställningen i NF:s museum *The Åland Islands Solution A precedent for successful international disputes settlement* belyser Ålandsfrågans olika skeden, från turbulens i de ryska revolutionernas spår år 1917 till finsk-svensk dragkamp på internationella fora 1919-20 och beslut inom ramen för det nya internationella säkerhetssystemet i Nationernas Förbunds regi i juni och oktober 1921. Dokument, publikationer och fotografier i urval ger besökarna inblickar i opinionsbildning, militär närvaro och diplomati på och kring Åland. Den senare delen av utställningen presenterar även det självstyrande samhälle som nått allt större framgångar i ekonomiskt hänseende.

Utställningen har arrangerats av FN:s kontor i Genève, Finlands Utrikesministerium, Finlands riksarkiv och Ålands landskapsregering. Den öppnades den 21 juni 2011 och pågår därefter till årets slut (adress: 8-14 Avenue de la Paix, Genève).

Nordiska arkivdagar 2012

Tavastehus, konferenscentret Verkatehdas

De nordiska arkivdagarna äger rum i Tavastehus
23.-25.5.2012.

Arkivdagarnas webbsidor
www.nordiskaarkivdagar2012.fi
öppnas senast i oktober 2011.

Programmet

som är uppbyggt kring åtminstone följande teman
fastställs inom kort:

- Styrningsverksamheten
- Arkiven och den moderna informationstjänsten
- Minoriteters arkiv
- Fysisk hantering av arkivmaterial
- Riksarkiven och den offentliga heraldiken
- Privata arkiv

De nordiska arkivdagarna arrangeras av Riksarkivet
och landsarkivet i Tavastehus i samråd. Anmälningar
via webben mottas fr.o.m. januari 2012.

Nils Erik Villstrand

Historieforskaren och arkiven

Förr i tiden ingick en forskningsresa till arkiven i Stockholm i det som historieforskare i Finland förväntades ägna sig åt sommartid. För min del har jag satt en viss ära i att hålla traditionen vid liv och ägnade också en av den här sommarens veckor åt arkiven i Stockholm som är en underbar sommarstad att vistas i (sommartid stänger arkiven så tidigt att man så att säga måste ägna kvällarna åt andra aktiviteter än forskning!).

Jag mötte emellertid en vecka i juli i år inga landsmän på Riksarkivet vars ståtliga forskarsal på det hela taget med lätthet skulle ha svält många fler besökare än den handfull som fanns på plats. Jakten efter ett bestämt dokument förde mig också till Riksarkivets depå i Arninge utanför huvudstaden och här fick jag faktiskt sitta i ensamt majestät i den rymliga forskarsalen.

Statistiken bekräftar mitt intryck, antalet forskarbesök vid arkiven har gått ned. Orsakerna till nedgången är helt säkert många. En bidragande faktor är de nya digitala kamerorna som gör att forskaren snabbt och effektivt kan avfotografera de dokument han eller hon vill använda. Nya intressefokuseringar inom historieforskningen som för forskaren till andra typer av källmaterial än myndighetsarkiven torde också bidra till att besöksfrekvensen vid de offentliga arkivinstitutionerna går ner. Inom universitetsvärlden fästs allt större vikt vid genomströmningen. Både magistrar och doktorer skall få sin examen inom ett fastslaget antal

år, och då är handledare som uppmannar till ett vildvuxet sökande eller omfattande arbete med olika typer av källmaterial av ondo. Magistern och doktorn in spe skall inte ges för fria tyglar i varken sitt tänkande eller arkivarbete.

Att allt mer material finns tillgängligt på nätet saknar självfallet inte betydelse i sammanhanget. Digitaliseringen är givetvis en positiv sak, men innebär samtidigt att det icke digitaliserade materialet tenderar att bli underutnyttjat, särskilt som unga människor i alltför hög grad verkar sätta likhetstecken mellan vad som finns på nätet och det som finns i världen.

Endast en mindre del av det material som finns i arkiven kommer att digitaliseras helt enkelt därför att merparten av arkivalierna inte är av intresse för fler än en handfull forskare. Jag föreställer mig att det är framförallt det icke digitaliserade källmaterialet som arkiven kan hjälpa forskarna att få syn på och utnyttja "efter förtjänst". Det kräver i sin tur att forskare och arkivarier fortsättningsvis och rent av intensivare än förr går in i dialog med varandra.

Men för att dialogen skall vara fruktbar bör de två parterna förstå varandra tillräckligt väl. Därför har jag som forskare den förväntningen på arkiven att det bland arkivarierna fortsättningsvis finns personer med en gedigen humanistisk utbildning och med både en förståelse till och ett intresse av att följa med vad som sker inom humaniora i allmänhet och historieforskningen i synnerhet. Jag föreställer mig inte att det alltid måste vara så att forskarna tar initiativet och stäl-

ler frågor om potentiellt material till arkivarierna. En arkivarie som känner till hur forskningsfronten håller på att förändras kan mycket väl vara den som tar till orda och pekar på material som kan fördjupa forskarnas frågeställningar.

Forskarens väg till dokumentet är ibland lika krokig som pojakens till flickans hjärta. Genom åren har jag lärt mig uppskatta samtal med arkivarier som förfogar över en lång och gedigen erfarenhet i sitt arbete och är utrustade med ett gott minne. De ställer nämligen ofta klagande frågor om vad man egentligen är ute efter och kan bespara forskaren både timmar och dagar av fruktlöst arbete med bestandsöversikter (i sig synnerligen värdefulla!) och arkivförteckningar. De brukar ibland också generöst ge tips om annat material som finns i arkivet och som med tanke på den problematik man är intresserad av kanske kunde vara av intresse.

Kommer den här typen av arkivarier att finnas kvar? Det tror – och hoppas – jag, samtidigt som den digitala revolutionen förändrat villkoren för forskarbetjäningen vid arkiven. Då det mesta av den information som behövs i forskarservicen numera finns i arkivets databaser framstår det som mindre viktigt för arkivarien att samla på information i det egna mänskliga minnet. Men min idealarkivarie fortsätter åtminstone ibland meningen "Sökningen gav inget resultat" med ett "men jag vill dra mig till minnes att..." eller "men du borde kanske prata med...".

Skribenten är professor i nordisk historia vid Åbo Akademi.

Arkivarer deltager

i det nordiske historikermøde i Tromsø

Erik Nørr

Det 27. nordiske historikermøde blev afholdt på Tromsø Universitet i dagene 10.-14. august 2011. Der var tilmeldt 325 deltagere fra alle de nordiske lande. Konferencen, der var vel tilrettelagt fra de norske arrangørers side, indeholdt emner fra næsten alle sider af den nordiske historie. Ud over heldagssessioner om henholdsvis nordisk migration, arverettens udvikling fra år 1100 til 2000, samt om Nordens plads i middelalderens nye Europa, var der i alt 19 halvdags-sessioner, 16 rundbordskonferencer, fire projekt-

præsentationer og 20 frie foredrag. Ud over det faglige var der arrangeret ekskursioner bl.a. en længere tur Nordtroms rundt, modtagelse på rådhuset og en afsluttende festmiddag, hvor deltagerne havde gode muligheder for at knytte nordiske kontakter på kryds og tværs.

Arkivarer har lige fra starten i 1905 deltaget i de nordiske historikermøder. Ved de første møder var de nordiske rigsarkiver meget aktive, idet de var indbydere til møderne sammen med de ældste professorer i historie ved universiteterne. Ved nogle af møderne havde arkivarerne deres egen sektion, og arkivspørgsmålet havde i det hele

taget en fremtrædende plads. Fra 1935 fik de nordiske arkiver deres egne nordiske arkivdage, men helt indtil 1997 fandt arkivdagene sted i samme land forud for de nordiske historikermøder, således at arkivarerne kunne deltage i begge dele. Både historikermøderne og arkivdagene fandt sted i de nordiske lande på skift, og der gik normalt tre år mellem møderne.

Siden år 2000 har arkivdagene og historikermøderne ikke fundet sted i samme år. I 2000 blev der afholdt nordiske arkivdage i Århus, men historikermødet i samme by blev udsat til 2001. Dette skyldtes, at der i 2000 var internatio-

■ Foto: Erik Nørr.

■ Fra besøget på Statsarkivet i Tromsø. Fra venstre ses arkivar Hilde Lange, Tromsø, Már Jónsson, formand for det islandske Nationalarkivs bestyrelse, arkivar Hrefna Róbertsdóttir, Nationalarkivet, Margrét Gestsdóttir, medlem af Nationalarkivets bestyrelse, seniorforsker Else Hansen, Rigsarkivet i Kbh., samt seniorforsker Kenn Tarbensen, Erhvervsarkivet i Aarhus. Foto: Erik Nørr.

nalt historikermøde i Oslo, og at man derfor ikke samtidig kunne holde nordisk historikermøde. En anden grund til, at man ikke har fastholdt sammenhængen, var, at der efterhånden var færre arkivarer, der deltog i historikermøderne, hvilket formentlig skyldes, at der ikke længere er så mange arkivarer, der har forskning som en del af deres ansættelse.

Der deltog en række arkivfolk i historikermødet i Tromsø, flest fra Danmark, Norge og Island, men også en enkelt fra Sverige. Flere af disse deltog med indlæg på konferencen. Blandt andet deltog førstearkivar Marie Lettersand, Riksarkivet i Stockholm, i halvdagsseminaret om trolddomsforskning i de nordiske lande med et indlæg om den svenske forskning siden 1994, seniorforskerne Else Hansen, Rigsarkivet i København, og Kenn Tarbensen, Erhvervsarkivet i Aarhus, havde taget initiativ til rundbordskonferencer om henholdsvis studenteroprøret i slut-

ningen af 1960'erne, og reklame og marketing i Norden 1860-1960, og arkivar Hrefna Róbertsdóttir, Nationalarkivet i Reykjavík, havde et indlæg på rundbordskonferencen om den industrielle revolution i de nordiske lande. Desuden kan det nævnes, at den tidligere norske rigsarkivar John Herstad holdt foredrag om Henrik Wergeland med titlen: En moderne riksarkivar – eller en riksarkivar ”uden begreb om Riksarkivet”?

Da Statsarkivet i Tromsø siden 1988 har haft hjemsted på Tromsø Universitets område – mindre end 50 m fra historikermødets konferencelokaler – benyttede seks arkivmedarbejdere fra Danmark og Island en pause i historikermødet til at besøge statsarkivet, hvor arkivar Hilde Lange viste rundt og fortalte om statsarkivets opgaver og virksomhed. Statsarkivets område omfatter Troms og Finnmark samt Svalbard. Vi fik bl.a. forevist statsarkivets største arkivfonds, fylkearkiverne fra Troms og Finnmark

samt det omfattende erhvervsarkiv fra Store Norske Spitsbergen Kul-kompagni, som omfatter ca. 4.000 arkivenheder. Hilde Lange havde også fremtaget arkivalierne om trolddomsprocesserne i Finnmark fra sorenskriverens og amtmandens arkiv. I 1600-tallet blev 91 af de anklagede i Finnmark brændt. Dette materiale var både genstand for en bogudgivelse og statsarkivets netudstilling. Som nævnt var hekse og trolddom også blandt emnerne på historikermødet.

Næste gang der afholdes arkivdage og historikermøde, er det Finlands tur. Nordiske arkivdage i 2012 i Tavastehus/Hämeenlinna, og som meddelt på historikermødets sidste dag, nordisk historikermøde på universitetet i Joensuu i 2014.

Skribenten er dr.phil., arkivar og seniorforsker ved Landsarkivet for Sjælland.

En utflykt i TAM-Arkivs historia

**Lars-Erik Hansen
och Leif Jacobsson**

I Sverige har både arbetarrörelsen och tjänstemannarörelsen skapat sig egna arkivinstitutioner. Här berättas historien om tjänstemännens arkiv som idag kallas TAM-Arkiv.

Redan när Tjänstemannarörelsens centralorganisation (TCO) grundades 1944 väcktes frågan om ett framtida arkiv. I en artikel i tidningen "Arbetsledaren" diskuteras hur diskussionerna gick under denna tid. Artikelförfattaren understryker att de flesta av TCO:s förbund ännu har en ganska kort historia. Därför har organisationen inte så stort behov av att fördjupa sig i sitt förflutna.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att vissa av tjänstemannaförbunden kan spåra sina rötter ändå tillbaka till 1800-talet. Redan i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet skapades fröet till det som senare kom att bli fackliga medlemsorganisationer i TCO. Dessa hade formen av yrkesförbund – de var inte kamporganisationer som arbetarnas motsvarigheter – men drev ändå frågor om löne- och anställningsvillkor. Ett exempel är att många sällskap för olika kategorier av lärare skapades under denna tid.

Gemensamt arkiv för tjänstemannarörelsen

År 1963 väckte sedan Industrijän-

stemannaförbundet (SIF) frågan om att skapa ett gemensamt arkiv för tjänstemannarörelsen. Vid TCO:s kongress 1964 yttrade dåvarande TCO-ordföranden Otto Norden-skiöld att: "för den framtida forskningen rörande arbetsmarknadens organisationer skulle det vara av synnerlig betydelse om man kunde bygga upp ett särskilt arkiv, där förbundens äldre handlingar kunde arkiveras och ställas till forskningens förfogande."

Samma år, 1964, utsågs en kommitté med uppgift att utreda frågan om ett tjänstemannarörelsens arkiv. Utredningen behandlades vid TCO-kongressen 1967. Kommittén föreslog att ett TCO-arkiv skulle upprättas på just TCO-skolan Bergendal för förbunden centralt varvid förbundens lokala organ hänvisades till landsarkiven och andra jämförbara institutioner. TCO-kongressen 1967 beslöt bifalla styrelsens förslag om bildandet av ett tjänstemannarörelsens arkiv. Arkivets verksamhet inleddes genom att Yngve Segerström – från Arbetsledarförbundet (SALF) - anställdes som arkivföreståndare 1968.

Men lösningen att ha ett arkiv på Bergendal var inte helt lyckad. Arkivutrymmena var alltför små, arbetsmiljön otillfredsställande och arbetet kunde inte bedrivas på ett praktiskt, ändamålsenligt sätt. I mars 1983 beslutade TCO-styrelsen att ge en arbetsgrupp i uppdrag att utreda hur arkivverksamheten skulle kunna utvecklas.

Den 1983 tillsatta arbetsgruppen inom TCO fick vissa direktiv. I deras direktiv ingick bl.a. att belysa förbundens behov av arkiverksamhet inom ramen för det gemensamma arkivet, lokalbehov, lämpliga åtgärder och former för utökad samverkan med forskningsinstitutioner och forskningsråd i syfte att utveckla forskningen om tjänstemannarörelsens utveckling samt titta på personalbehov och finansiering. Under arbetets gång vidgades gruppens uppdrag till att lägga fram förslag om hur samordning av arkivet och SIF:s kontorsmuseum skulle kunna utformas.

Rapporten "Tjänstemannarörelsens Arkiv och Museum" behandlades av TCO-styrelsen 1984, i maj inrättades en interimsstyrelse och i oktober 1984 hölls TAM:s konstituerande stämma på Cardellgatan 1 i Stockholm.

Flytt till stan

År 1993 sammanfördes TAM:s arkiv och TAM:s kansli till en centralt belägen lokal på Västmannagatan 52. Arkivdepån på Bergendal – inrättad 1968 – hade nu alltså definitivt blivit historia. TAM bytte nu namn till TAM-Arkiv. Museidelen av verksamheten lades så småningom ned. Vid denna tid började en rad förbund inom Sveriges akademikers centralorganisation att ansluta sig till TAM-Arkiv.

TAM-Arkivs uppgifter

TAM-Arkiv ska ordna, förvara och

■ År 1968 inleddes TAM-Arkivets verksamhet i TCO-skolans lokaler Bergendal i Sollentuna. Foto: TAM-Arkiv.

tillhandahålla medlemsorganisationernas arkivmaterial och bistå medlemmarna med deras dokumenthantering. Dessutom ska TAM-Arkiv främja studier och forskning kring tjänstemännens yrken och fackliga verksamhet.

Hos TAM-Arkiv förvaras arkiv från rikstäckande tjänstemanna- och akademikerorganisationer. Arkiv från lokala föreningar inom Stockholms län finns också, eftersom Stockholms stad saknar ett eget folkrörelsearkiv. Personarkiv är ytterligare en typ av arkiv.

I arkiven finns dokument och handlingar från 1800-talets slut och framåt.

De omfattar ett stort antal verksamhetsområden:

- förhandlingar om löner och allmänna anställningsvillkor

- kursverksamhet
- samhällspolitisk verksamhet
- arbetsförhållanden
- internationellt samarbete
- sociala verksamheter som hjälpkassor, arbetslöshetskassor, begravningskassor och understödsfonder

Omfattande bildsamling

Till arkivet hör en omfattande bildsamling. De flesta fotografierna kommer från organisationernas tidningar och tidskrifter, från 1930-talet och framåt.

Vidare finns ett mindre antal affischer, videofilmer, förbundsnaålar och standar.

TAM-Arkiv arbetar med yrkesminnesinsamlingar för att komplettera arkivmaterialet från medlemsorganisationerna med

människors egna berättelser om sitt liv och arbete.

I arkivet finns primärmaterial från ett tjugotal dokumentationsprojekt.

TAM-Arkiv ger ut tidskriften TAM-REVVY två gånger per år. I TAM-REVVY finns rapporter om aktuell verksamhet på TAM-Arkiv, anmälningar av nyutkommen litteratur, uppsatser om tjänstemannaforskning och mycket annat.

TAM-Arkiv producerar utställningar på uppdrag av medlemsorganisationerna, ger ut antologier och andra skrifter samt anordnar seminarier kring arkivfrågor och tjänstemannaforskning.

Skribenterna är arkivchef respektive redaktör för TAM-Revy vid TAM-arkiv.

Åke Söderlund

Åland fick ny landskapsarkivarie

Pertti Hakala

Finska tullverkets arkivarie Åke Söderlund (f. 1964) har utsetts till landskapsarkivarie, dvs. chef för Ålands landskapsarkiv fr.o.m. den 4 april 2011. Söderlund har tidigare varit anställd vid arkiv och myndigheter som lyder under Försvars-, Miljö- samt Undervisnings- och Kulturministeriet.

Han inledde sin arkivkarriär som praktikant vid Åbo landsarkiv år 1987 och verkade därefter inom Åbo Akademi bl.a. som arkivamanuens. Han har också verkat vid forsknings- och universitetsbibliotek, och skött uppdrag inom museisektorn. Åren 2002-2006 var han anställd vid Försvarsmakten och hade uppdrag även inom arkiv- och dokumentförvaltningen, bl.a. som chef dokument-

förvaltningen vid Marinen. Från år 2006 har Söderlund skött nämnda tjänst vid Tullstyrelsen. Under sina år vid tullverket har han även medverkat i en rad projekt inom informationsförvaltningen, vilka leddes av finansministeriet. Han har avlagt filosofie magisterexamen, med nordisk historia som huvudämne,

och politics kandidatexamen, med informationsförvaltning som huvudämne. Söderlund har också undervisat i arkiv-, biblioteks- och källkunskap vid Åbo Akademi. Åke Söderlund efterträder Håkan Andersson, som överraskande avled vårvintern 2009.

Claes Gejrot

invalid i Kungliga Vitterhetsakademien

Maria Nordström Jarnryd

Docent Claes Gejrot har valts in i Kungliga Vitterhetsakademien som svenska korresponderande ledamot. Claes är huvudredaktör för Svenskt Diplomatarium sedan år 2000. Diplomatariet är placerat vid Avdelningen för statliga arkiv i det svenska Riksarkivet.

Claes är född 1960 i Karlstad. Han har studerat grekiska, latin, engelska och allmän språkkunskap vid Stockholms universitet. År 1988 disputerade Claes vid Stockholms universitet på avhandlingen "Diarium Vadstenense. The Memorial Book of Vadstena Abbey. A Critical Edition with an Introduction".

1994 utnämndes han till docent i latin vid Stockholms universitet. Då var han redan anställd sedan ett år vid Svenskt Diplomatarium. Under sin tjänst som universitetslektor och docent har han undervisat i latin samt under senare år även i paleografi och diplomatik vid universiteten i Stockholm och i Uppsala.

När Claes utsågs till huvudredaktör inledde han arbetet med det elektroniska registret till de svenska medeltidsbrev och elektronisk publicering av alla tryckta texter ur svenskt Diplomatarium. Han har varit en drivande kraft bakom utgåvan av texter av de i det påvliga penitentiariarkivet bevarade breven rörande Sverige.

Claes har publicerat ett betydande

■ Claes Gejrot som är huvudredaktör för Svenskt Diplomatarium har blivit invald i Kungliga Vitterhetsakademien.

Foto: Kurt Eriksson.

antal skrifter inom medeltidsområdet. Han har också arrangerat eller medverkat i ett mycket stort antal konferenser och symposier, bl.a. i samarbete med Vitterhetsakademien.

Intervju med Claes Gejrot

NA - Grattis Claes! Hur känns det att bli invald i Kungliga Vitterhetsakademien?

CG - Det var ett överraskande och trevligt besked. Jag ser det som en bekräftelse på att det jag ägnat mig åt under många år både på universitetet och på Riksarkivet - det vill säga forsk-

ning om medeltidslatinska texter och vetenskapliga editioner av medeltidsbrev - har nått ut till andra, och det är fint att veta.

NA - Vad innebär det egentligen? Vad ska du göra? Är det något särskilt du vill göra i akademien?

CG - Jag vet faktiskt inte så noga. Det hela är väldigt nytt. Jag hoppas förstås få tillfälle att knyta en del kontakter som kan vara värdefulla både för mina egna forskningsintressen och för det fortsatta arbetet med utgivningen av Svenskt Diplomatarium.

Nordgrønland

1790-1796

Jan Kanstrup

N.H.Frandsen (udg.) Nordgrønland 1790-96. Inspektør B.J. . Schultz' indberetninger til direktionen for den Kongelige grønlandske Handel. Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, København 2010, 731 s., ill., kr. 349, ISBN 978-87-7500-202-3.

Førstearkivar Niels Frandsen, Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, har i mange år arbejdet med denne fornemme udgave af inspektør Schultz' embedsindberetninger fra hans ankomst til det nordgrønlandske inspektorat i august 1790 til oktober 1796.

Hensigten med udgaven er at give et spejlbillede af Nordgrønland, som det fremstår i inspektørens embedsindberetninger. Inspektøren var direktionens forlængede arm i sit distrikt, og kunne i næsten alle forhold handle på direktionens vegne. Det fremgår af den optrykte generelle instruks af 1782 for Handelens ansatte i Grønland og den specielle instruks til inspektør Schultz af 1790.

Aspektet i indberetningerne er Handelens forhold i stort og småt, personaleforhold, produktion og indhandling, hvalfangst og snighandel, rekvisition af produktionsmidler og varer til salg og forbrug, det ambivalente forhold til missionæ-

rne, regnskabsmæssige forhold og særlige begivenheder, herunder usædelighed, ulykker og voldsom død. Den grønlandske befolknings forhold er derimod kun relevant i det omfang, den stod i forbindelse med Handelen som kunder og eventuelt som ansatte.

Indberetningerne er velskrevne, fyldige og sagligt informative, men ikke følelsesbetonede og omhandler således kun sporadisk Schultz' personlige og private forhold. Frandsen nævner i indledningen, at han var søn af en norsk officer, gift og blot 26 år ved udnævnelsen til inspektør. Det kan tilføjes, at Schultz før ansæt-

telsen hos Handelen i 1788 havde aflagt (dansk) juridisk embedseksamen, og at han efter sin afsked fik det gode embede hjemme i Norge som foged over Toten fogderi.

Tekstgrundlaget er kopi-bogen i det nordgrønlandske inspektorats arkiv, som er mere komplet end de originale indberetninger i modtagerarkivet. Indberetningerne er "overhead" til den samlede, meget omfangsrige rapportering i form af regnskaber, statistiske oplysninger, projektforslag og meget andet, som var grundlaget for direktionens styring af de fjerne handelsetablissementer. Medtagelsen af dette materiale og af korrespondancen fra direktionen til Schultz ville have sprængt alle grænser, men Frandsen meddeler de oplysninger, som er nødvendige for forståelsen.

Der er tale om en klassisk udgivelse med en fyldig indledning, der - som sig hør og bør - redegør for tekstgrundlag og udgivelsesprincipper. Videre en grundig forklaring af den særegne grønlandske kontekst, ordliste samt biografiske data om de omtalte personer. Afslutningsvis udtømmende navne-, sted- og emneregistre.

Skribenten er fhv. chefkonsulent ved Rigsarkivet, København.

Retrokonversion, udvekslingsformater og digitalisering af arkivsamlinger

Johan Reventlow

Katrin Wenzel/Jan Jäckel (Hrsg.), *Retrokonversion, Austauschformate und Archivgutdigitalisierung. Beiträge zum Kolloquium aus Anlass des 60-jährigen Bestehens der Archivschule Marburg*, zugleich 14. Archivwissenschaftliches Kolloquium der Archivschule Marburg (Veröffentlichungen der Archivschule Marburg 51), Marburg 2010, 380 S, ISBN 978-3-923833-2.

Arkivskolen i Marburg besluttede i anledning af sit 60-års jubilæum, at benytte arkivskolens 14. arkivvidenskabelige kollokvium til at sætte fokus på en af arkivvæsnets primære opgaver: At formidle og fremme adgang til information. En række beslægtede temaer blev i den forbindelse behandlet, og de i alt 17 bidrag siden offentliggjort i den her omtalte antologi.

Første tema: Retrokonversion

Begrebet retrokonversion benyttes i tyske arkivsammenhænge om digitaliseringen af analoge søgemidler, og netop ved Archivschule Marburg er der i 2007 oprettet en central koordineringsenhed, der har til opgave at facilitere, rådgive og støtte tyske arkiver i forbindelse med retrokonversionsprojekter.

Antologien bringer i den sam-

menhæng bidrag, der dels evaluerer koordineringsenhedens arbejde på retrokonversionsområdet, dels fortæller om erfaringer fra udbud af digitaliseringsprojekter. Der tales også om, hvilken rolle retrokonversion kan spille i forbindelse med katastrofesituationer, eksemplificeret ved Kölns Stadsarkivs kollaps. Konklusionen i det sidstnævnte bidrag fokuserer særligt på muligheden for, at digitaliserede søgemidler kan give et hurtigere overblik over en katastrofes omfang, samt muligheden for at lade digitaliserede søgemidler tjene i det videre arbejde med

genopbygning, beregning af skadeserstatninger og planlægning, prioritering og styring af restaurerings-tiltag.

Andet tema: Udvekslingsformater

Både i retrokonversionssammenhænge og ved anden brug og udveksling af elektroniske arkivmetadata taler antologien om vigtigheden af at have gjort sig overvejelser omkring egnede standarder og formater. Arkivskolen i Marburg har lagt vægt på bidrag, der belyser såvel internationale som tyske erfaringer på området med henblik på at tegne perspektiver for både udveksling og præsentation af information.

Tredje tema: Digitalisering af arkivsamlinger

Selvom der endnu tilbagestår meget arbejde med retrokonversionsprojekter i de tyske arkiver, har flere arkiver også påbegyndt arbejdet med digitalisering af dele af de egentlige samlinger. Antologiens tredje tematiske del beskæftiger sig særligt med erfaringer fra andre lande på det område.

Skribenten er arkivar ved Bevarings- og Kassationsafdelingen ved Rigsarkivet, København.

Fra Amerika til Norge

Norske utvandrerbrev 1905–1914

Jo Rune Ugulen

Orm Øverland (utg.), *Fra Amerika til Norge. Norske utvandrerbrev 1905–1914*, 558 s., 398 nkr., Oslo 2011, ISBN: 978-82-560-1687-7

Bokserien *Fra Amerika til Norge: Norske utvandrerbrev* ble avsluttet i juli 2011 med syvende og siste bind som inneholder et utvalg brev fra perioden 1905–1914. Alle bøkene er utgitt av professor (nå emeritus) Orm Øverland ved Universitetet i Bergen, de første tre i samarbeid med Steinar Kjærheim. De fire siste har Øverland stått for selv. Med det dekker bokseriens syv bind norske utvandrerbrev fra 1838 og frem til og med 1914, og alle de norske landsdelene er representerte. Seriens første tre bind, som dekker perioden 1838–1874, inneholder i prinsippet alle kjente norske utvandrerbrev i det aktuelle tidsrommet, selv om det i ettertid har vist seg at før ukjente brev senere har dukket opp og dermed ikke kommet med i bøkene. Fra og med bind IV er det foretatt utvalg av brev, ettersom brevmengden øker kraftig fra midten av 1870-årene.

Slik seriens undertittel indikerer, møter vi norske utvandrere i Amerika gjennom deres brev hjem til Norge. Her gir de blant annet uttrykk for følelser og opplevelser

i sammenheng med emigrasjonen, og vi kommer dermed ganske nær motiver og reaksjoner slik utvandrerne selv oppfattet dem. Brev oppfattes ofte som en litterær genre, men disse brevene er også aktstykker fra det store drama som utvandringen innebar. Dessuten får vi innblikk i motiver for oppbruddet fra hjemstedet, om selve den ofte strevsomme reisen og om byggingen av norske samfunn i det amerikanske Midtvesten.

Bind VII inneholder mindre av fortellinger om selve utvandringen, men desto mer av opplysninger om livet i det nye landet, dagliglivets be-

kymringer og utfordringer, og om reiser og/eller lengt hjem til gamlelandet. Et av de kanskje mest spennende brevene i bindet forteller om en utvandret brødre flokks opplevelser under og etter den amerikanske borgerkrigen omkring femti år tidligere.

Fra Amerika til Norge: Norske utvandrerbrev 1905–1914 er utgitt av Riksarkivet i samarbeid med Solum forlag.

Skribenten er 1. arkivar, Seksjon for kildeutgivelse, Riksarkivet.

Brev

Rikskanslern Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling

Mats Hemström

Utgivna av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i samarbete med Riksarkivet Brev 1636-1654 I:16 del 1-2, utgivna av Helmut Backhaus, Stockholm 2009, 883 s., ISBN 978-91-7402-390-9, ISBN 978-91-7402-391-6.

Riksarkivet har i samarbete med Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien givit ut ett urval av Axel Oxenstiernas brev från åren 1636-1654. Den som sammanställt arbetet är Dr. phil. Helmut Backhaus, f.d. arkivråd vid Riksarkivet och ansvarig för Oxenstierna-projektet 1999-2005.

Rikskanslern Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling är uppdelad i två delar varav första delen omfattar åren 1636-1642 och andra delen åren 1643-1654. Handlingarna publiceras i kronologisk ordning. Läsaren får också veta i vilka arkiv respektive handlingarna förvaras.

Drygt 3000 handlingar har spårats till Axel Oxenstierna

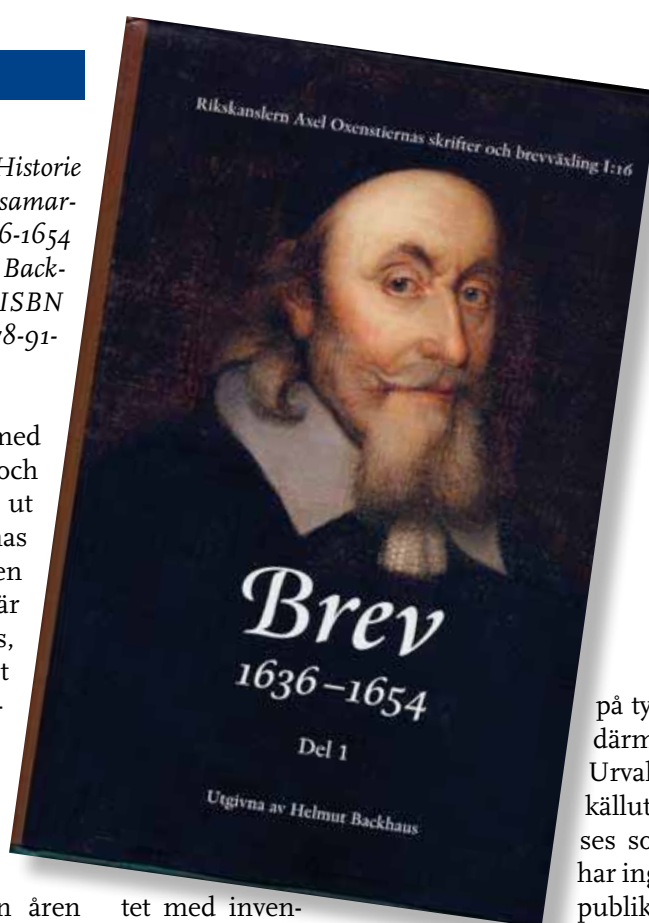
Backhaus utgåva av rikskanslerns handlingar bygger på en inventering av Oxenstiernahandlingar som genomfördes under åren 1999-2005.

Tiden fram till 1636 anses vara tämligen väldokumenterad och syf-

tet med inventeringen var därför att fylla luckan efter 1636. Beträffande tiden 1636-1654 har drygt 3900 handlingar kunnat spåras vilka haft Oxenstierna som upphovsman.

Sammanlagt publiceras ett urval av 569 handlingar i bandet av vilka 285 återges med regist (sammanfattning av innehållet) och fullständig text, medan 284 dokument endast publiceras i registform. Att presentera en sammanfattning för den som läser är fördelaktigt, framförallt i de fall där breven är skrivna

■ Rikskanslern Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling består av två delar.

på tyska och latin. Läsaren förstår därmed innebörden av breven. Urvalet har anpassats till tidigare källutgivning och ska således inte ses som representativt. Emellertid har inga texter som finns med i källpublikationer efter 1800 tagits med.

Avslutningsvis kan konstateras att Backhaus med sitt gedigna arbete avsevärt underlättat för forskningen gällande det omfattande material som Oxenstiernas handlingar utgör. Läsaren får även en god inblick i den aktuella tidens händelser och förhållanden.

Skribenten är verksam vid Avdelningen för forskarservice i svenska Riksarkivet i Marieberg.

Det digitale matrikelkort

Jeppe Klok Due

Matrikelkortet er det digitale kortværk, der viser alle Danmarks faste ejendomme. Indtil slutningen af det 20. århundrede benyttedes en mængde analoge matrikelkort; men efter at matrikelkortet er blevet digitaliseret i slutningen af århundredet, er det nu at betragte som ét sammenhængende dokument. Et dokument, der gør fremsøgning af specifikke matrikler eller tværgående nationale undersøgelser betydeligt lettere at gå til.

Matriklens historie

Grundlaget for matrikelkortet er matrikuleringen af al ejendom på

landet i 1844, mens købstæder og landsbyer først blev matrikuleret i årene 1863-1885. Sønderjylland, der var under prøjsisk styre, blev matrikuleret efter det prøjsiske matrikulære system og er først blevet tillempt det danske system i 1986. Alle matrikelnumre og de fleste matrikelstel har altså rod over hundrede år tilbage.

Hvad er et matrikelkort?

Matrikelkortet er et digitalt, juridisk kortværk, som viser de registrerede ejendomsgrænser og vejrettigheder. I Matrikelkortet vises også de fredsskovebelagte arealer, forurenede arealer, zoner for strandbeskyttelse og klitfredning. Matrikelkortet er en grafisk visning af Matrikelregisteret,

således at de enkelte matrikulære arealer (matrikelnumre, vejlitra mv.) kan identificeres og vises på et kort.

Matrikelkortet består af de geometriske oplysninger, der beskriver afgrænsningen af de enkelte jordstykker samt de geometrier, der beskriver forskellige temaer i matrikelkortet som f.eks. vejudlæg og fredsskoveafgrænsninger. Desuden er der metadata med kvalitetsoplysninger og henvisning til den matrikulære sag, der har bestemt beliggenheden af et givet grafisk element på kortet. Matrikelkortet er et vejledende kort, hvad angår skellenes nøjagtige geografiske placering, og skellene falder ikke altid sammen med de synlige grænser i landskabet.

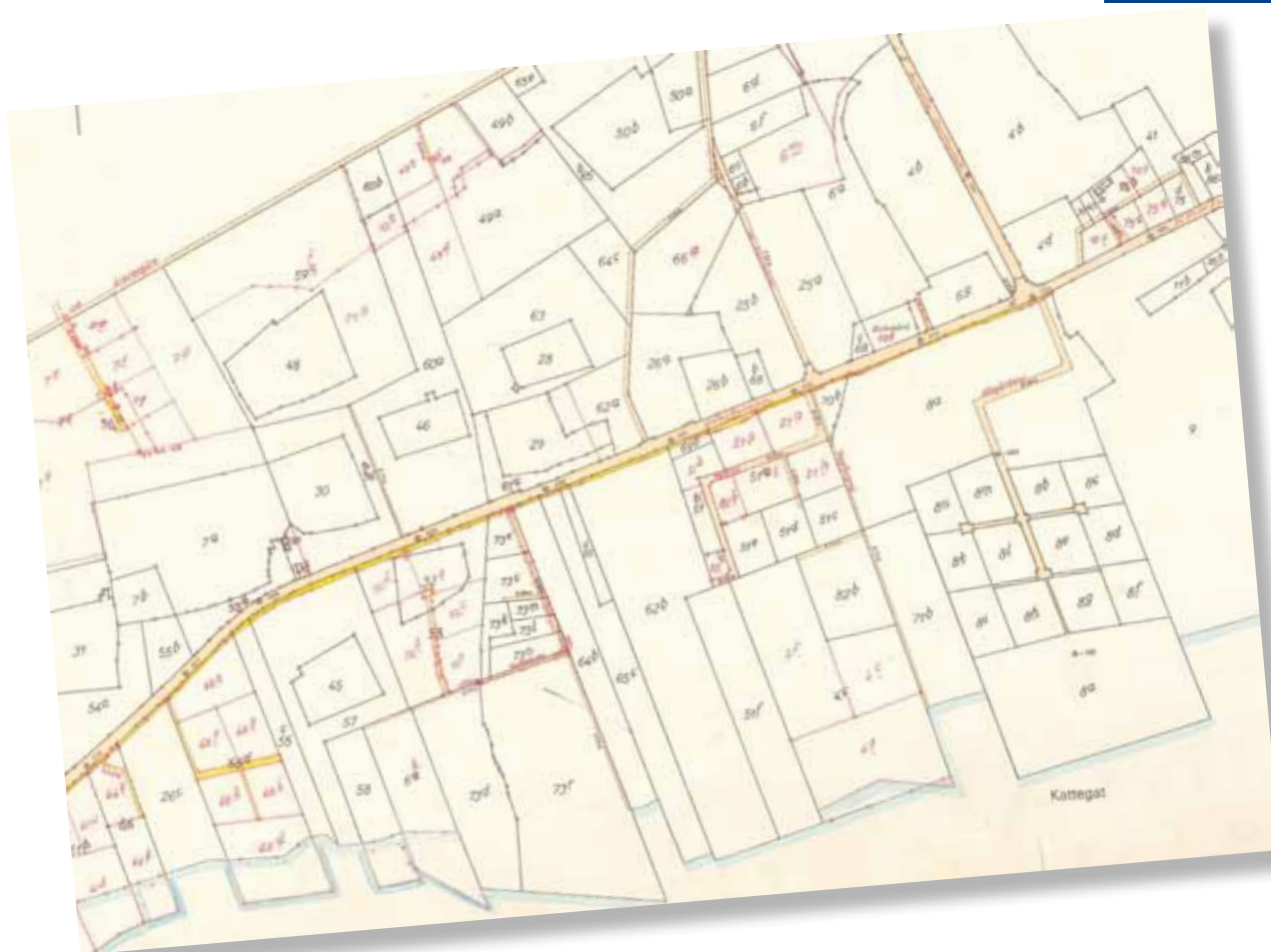
I matrikelregistret er der oplysninger om de konkrete jordstykker såsom jordstykkets areal, areal til vejudlæg, oplysninger om noteringsforhold og henvisning til den matrikulære sag, der ligger til grund for den pågældende version af jordstykket.

Digitaliseringen af matrikelkortet

I perioden 1987-1997 blev matrikelkortet digitaliseret; det foregik

■ GML-udtræk af ejerlavet Østerby By, Hals, Læsø 2011 fra Kort & Matrikelstyrelsen til Statens Arkiver. På kortet ses matriklerne, de enkelte skelpunkter samt kystbeskyttelseslinier. Udtrækket bringes med tilladelse af Kort & Matrikelstyrelsen.

■ Udsnit af Kort & Matrikelstyrelsen, Original 2, Østerby By, Hals, Læsø 1997. Det sidste analoge kort så således ud i 1997. Kortet bringes med tilladelse af Kort & Matrikelstyrelsen.

ved borddigitalisering og indtrans-formering af de gamle, analoge matrikelkort. Det digitale matrikelkort beror således ikke på en nyopmåling af samtlige matrikler, men på de analoge matrikelkort samt nyere matrikulære ændringer – deling eller sammenlægning af jordstykker. Ændringerne foretages af landinspektører i marken, og revisioner indsendes til Kort & Matrikelstyrelsen, der dagligt opdaterer kortet.

Det digitale matrikelkort blev afløst af et nyt matrikulært system miniMAKS i 2008, der kombinerer geografiske data og registerdata i samme system. Hertil kommer at miniMAKS også inddrager matriklerne fra Københavns og Frederiksbergs Kommuner, der tidligere har ligget hos de to kommuner.

Aflevering til Statens Arkiver

Kort & Matrikelstyrelsen er ved at aflevere det digitale matrikelkort til Statens Arkiver. Da der ikke er historik, der beskriver de matrikulære

ændringer i selve kortet, bliver det afleveret som øjebliksbillede af den matrikulære situation i henholdsvis 2001 og 2006. Når miniMAKS skal afleveres, kan dette forgå med fuld historik for de enkelte jordlodder. De enkelte ændringer må indtil 2008 findes i de matrikulære sager.

Afleveringen af matrikelkortet følger Statens Arkivers bekendtgørelse nr. 1007 om arkiveringsversioner, der gør det muligt at aflevere geografiske data til arkiv som gml-filer. Hvert ejerlav afleveres som enkelte gml-filer. Dette sker både af hensyn til størrelsen af de filer, der skal testes, samt for at gøre det enklere at søge i, når matrikelkortet skal tilgængeliggøres efter 20 år. For at sikre en søgeindgang til de 9034 ejerlav, er der konstrueret en indextabel, hvoraf det fremgår, hvilket amt, kommune og sogn et ejerlav ligger i. Således vil man kunne udsøge de ejerlav, der ligger inden for specifikke administrative grænser til brug for undersøgelser af større områder.

Endvidere fremgår de minimale og maksimale x- og y-værdier til det enkelte ejerlav, hvilket muliggør en geografisk udsøgning af ejerlav, idet man ud fra disse kan tegne et rektangel, der indeholder hele ejerlavet.

Det digitale matrikelkort giver nye muligheder

Afleveringen af matrikelkortet som digitale, geografiske elementer gør det først og fremmest enklere at fremsøge en given matrikel, idet alt er bevaret samme sted. Desuden giver den digitale form muligheder for at kombinere ejendomsgrænser i form af matrikler med alle andre digitale kortværker, så som topografiske kort og jordbundskort samt at kombinere økonomiske data om f.eks. ejerskab (Tingbogen) med den tilsvarende geografiske udstrækning via matrikelkortet.

Skribenten er arkivar i Bevarings- og Kassationsafdelingen i Rigsarkivet, København.

Fra rejsegildet på Frederiksberg Rådhus 1951. Læs artiklen om
Byen i Byen, s. 128.
Foto: Frederiksberg Stadsarkiv.

Indhold

Hovedredaktøren	106
<i>Leon Jespersen</i>	
Innsamling av minnemateriale etter terrorangrepene.....	107
<i>Ellen Scheen</i>	
Norsk helsearkiv En ny, offentlig arkivinstitusjon	108
<i>Herbjørn Andresen</i>	
Champagne, spektakkel og mye mer på det 5. norske arkivmøtet i Tromsø.....	110
<i>Maria Press</i>	
Samarbeid mellom riksarkivene i Pakistan og Norge.....	113
<i>Tor Breivik</i>	
Arkivarer uten grenser i Norge er stiftet	114
<i>Inge Manfred Bjørlin og Linda Holmås</i>	
Forberedelser til grunnlovsjubileet i 2014.....	116
<i>Eli Fure</i>	
Gåttfull Visbyinskrift får sin løsning.....	118
<i>Tryggve Siltberg</i>	
EB-nytt – Nyheter från Riksarkivets avdelning för enskilda arkiv 2010	119
<i>Helene Gebele</i>	
Nygamla fund	120
<i>Ingela Hedström och Peter Ståhl</i>	
Nordisk El-arkivseminar i Island.....	121
<i>Júlia Pálmadóttir Sighvats og Njörður Sigurðsson</i>	
Projekter gøres op.....	123
<i>Eiríkur G. Guðmundsson</i>	
Kassation i elektroniske sags- og dokumenthåndteringssystemer	126
<i>Mette Hall-Andersen</i>	
Frederiksberg Stadsarkivs filmkanal på nettet runder milepæl	128
<i>Lars Schreiber Pedersen</i>	
Nyt i Arkivet – en arkivnyhed	129
<i>Jørgen Mikkelsen</i>	
De digitale arkivutfordringer er grenseløse!.....	130
<i>Anne Mette Dørum</i>	
Programmer til bevaring og innsamling af digitale private arkivalier.....	132
<i>Peter Edelholt</i>	

Hensynet til brugerne ved flytning af arkivalier Hvordan flytter man 220 km arkivalier uden at genere brugerne?.....	133
<i>Kristian Bruhn og August Eriksen</i>	
His Masters Voice - Heraldik – Nu!.....	134
<i>Jussi Nuorteva</i>	
Det elektroniska systemet för beställning av handlingar = sant	136
<i>Pertti Vuorinen</i>	
Nordisk konferens och utställning Om person- och släktvapen i Östersjöområdet.....	139
<i>John Strömberg</i>	
Många kockar kring utställning i Genève kring Ålandsfrågan.....	143
<i>Pertti Hakala</i>	
Nordiska arkivdagar 2012 Tavastehus, konferenscentret Verkatehdas	146
Synspunkter - Historieforskaren och arkiven	147
<i>Nils Erik Villstrand</i>	
Arkivarer deltagar i det nordiske historikermøde i Tromsø	148
<i>Erik Nør</i>	
Institutionen - En utflykt i TAM-Arkivs historia.....	150
<i>Lars-Erik Hansen och Leif Jacobsson</i>	
Åke Söderlund Åland fick ny landskapsarkivarie.....	152
<i>Pertti Hakala</i>	
Claes Gejrot invald i Kungliga Vitterhetsakademien....	153
<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Nordgrønland 1790-1796	154
<i>Jan Kanstrup</i>	
Retrokonversion, udvekslingsformater og digitalisering af arkivsamlinger.....	155
<i>Johan Reventlow</i>	
Fra Amerika til Norge Norske utvandrerbrev 1905-1914.....	156
<i>Jo Rune Ugulen</i>	
Brev - Rikskanslern Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling	157
<i>Mats Hemström</i>	
Dokumentet – Det digitale matrikelkort.....	158
<i>Jeppe Klok Due</i>	